

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів
Факультет управління
Кафедра журналістики

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему «Проведення журналістського розслідування
з використанням методу OSINT»

Виконав: студент групи ЖР 19-2
спеціальності 061 «Журналістика»

Москаленко В.П.

Керівник:

к.н. соц. ком., доцент Лесюк О.В.

Дніпро 2023

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи на тему:

“Журналістські розслідування з використанням методу OSINT”

Виконавець: студент групи ЖР 19-2 Москаленко В.П.

Керівник: к.н. соц. ком., доцент Лесюк О.В.

Дипломна робота: 49 с., 57 джерел, 7 додатків.

Об’єкт дослідження: журналістські розслідування

Предмет дослідження: застосування методу OSINT для журналістських розслідувань.

Мета роботи: обумовлена необхідністю актуалізації інструментарію журналістських розслідувань в цифрову еру, зокрема вивчення методу OSINT, який суттєво підвищує ефективність розслідувань.

Одержані висновки та їх новизна: вперше розглядаються методи аналізу відкритих джерел у цифровому просторі як практичний інструментарій для журналістських розслідувань, досліджується база даних мережевих ресурсів як допомога журналісту або аналітику при розробці інформаційного продукту.

Практичне значення: результати дослідження будуть корисні журналістам, працівникам правоохоронних установ і всьому суспільству, адже будь-хто може використовувати опубліковані методи OSINT і провести власне розслідування. Надані рекомендації апробовано автором під час проходження переддипломної практики, результат використання викладено у пояснювальній записці до інформаційного продукту.

Ключові слова: OSINT, журналістика, розслідування, відкриті джерела.

SUMMARY

of the qualification work on the topic:

"Journalistic investigations, the use of the OSINT method"

Performer: student of the group ЖР 19-2 Moskalenko V.P.

Supervisor: C. of Sciences in Social Communications, Associate Professor
Lesyuk O.V.

Diploma work: 49 p., 57 sources, 7 appendices.

Object of research: journalistic investigations

Subject of research: application of the OSINT method for conducting journalistic investigations.

Purpose of the study: due to the need to update the tools of journalistic investigations in the digital age, in particular, to study the OSINT method, which significantly increases the effectiveness of investigations.

Conclusions and novelty: for the first time, the methods of analyzing open sources in the digital space as a practical tool for journalistic investigations are considered, the database of network resources is studied as an aid to a journalist or analyst in developing an information product.

Practical significance: the results of the study will be useful for journalists, law enforcement officers and the whole society, as anyone can use published OSINT methods and conduct their own investigation. The author tested the recommendations provided during his undergraduate practice, and the result of their use is set out in the explanatory note to the information product.

Keywords: OSINT, journalism, investigation, open sources.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. РОЗСЛІДУВАННЯ ЯК ЖАНР ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ІСТОРИЧНИЙ ТА ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	6
1.1. Історія виникнення жанру журналістського розслідування у світі.....	6
1.2. Розслідування як різновидність роботи журналіста	8
1.3. Журналістські розслідування в Україні. Історія та сучасна картина.....	13
РОЗДІЛ 2. ІНСТРУМЕНТИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ РОЗСЛІДУВАНЬ. ПРОБЛЕМАТИКА ЦЬОГО ЖАНРУ.....	18
2.1. Методологія журналістських розслідувань.....	18
2.2. Проблематика журналістських розслідувань.....	22
2.3. Нова парадигма цифрових розслідувань методологічний інструментарій OSINT.	26
2.4. Перспективи розвитку журналістських розслідувань в Україні.....	34
РОЗДІЛ 3. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ДО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОДУКТУ “ЖУРНАЛІСТСЬКЕ РОЗСЛІДУВАННЯ, ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ OSINT”.....	41
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50
ДОДАТКИ.....	56

ВСТУП

Актуальність дослідження. Журналістські розслідування відіграють важливу роль у прозорості та демократії суспільства, але їх успішність залежить від доступу до достовірної інформації та здатності зібрати й аналізувати цю інформацію. У цьому контексті метод OSINT стає все більш важливим інструментом для журналістів у розслідуванні суспільних проблем. Метод OSINT забезпечує можливість використання відкритої інформації, яка доступна у публічних джерелах, таких як інтернет, соціальні медіа, публічні бази даних та документи.

Мета і завдання роботи. Проаналізувати історичний та сучасний контекст журналістських розслідувань. Розробити методологію використання методу OSINT для розслідування соціальних, політичних та економічних подій. Перевірити ефективність цього методу.

Для досягнення мети дослідження необхідно:

- проаналізувати історію створення журналістського розслідування в різних країнах;
- дослідити актуальне становище в журналістиці відносно журналістських розслідувань;
- дослідити актуальні інструменти, які можна використовувати у журналістських розслідуваннях;
- описати методологію журналістських розслідувань за допомогою OSINT;

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єкт – процес підготовки журналістського розслідування за допомогою OSINT. Предмет - журналістське розслідування.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань було використано такі методи: аналітичний, описовий, узагальнення, структурування, пояснення та історичний.

РОЗДІЛ 1. ЖУРНАЛІСТСЬКЕ РОЗСЛІДУВАННЯ ЯК ЖАНР ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ІСТОРИЧНИЙ ТА ТЕХНІЧНИЙ АСПЕКТ.

1.1. Історія виникнення жанру журналістського розслідування у світі.

Для того, щоб максимально детально наблизитись до поняття “журналістське розслідування”, слід звернутись до історії цього жанру. Кожна країна, в залежності від свого місця розташування та інформаційних потреб, розвивалась по-різному. На це вплинули історичні події, які сформували вже більш традиційний нам жанр журналістського розслідування.

У своїх дослідженнях науковці визначили, що початковим етапом у створенні такого поняття як “журналістське розслідування”, стали ще ранні часи існування держави, в Китаї.[33] Тоді влада відправляла спеціальних розвідників, які дізнавались актуальні соціальні та економічні умови проживання в Китаї та робили репортажі про це. Саме так тоді дізнавались настрої населення. Такий вид діяльності активно працював аж до 700 року нашої ери. На той час подібну роботу можна порівнювати з сучасними розслідуваннями. [6]

Якщо говорити про Британію, журналістське розслідування з'явилося у практичному вжитку в середині XIX століття. Тоді, в період кардинальних змін та створенні загальної жанрової системи, тогочасні розслідування в журналістиці вже були подібні до сучасних. [33]

В Сполучених штатах Америки активний розвиток журналістики почався в кінці XIX століття. В тому ж числі розвивався і такий напрям журналістики як журналістське розслідування. Для подібного сплеску була певна кількість передумов: від розвитку самої держави та направлення сил та матеріального забезпечення у медійний простір, до створення цілісних медійних комплексів та конкурування приватних медіа між собою. США вже в той час мали

високий рівень обладнання, яке не тільки давало можливість збирати інформацію, а й розповсюджувати її. [36, 35].

У ХХ столітті журналістські розслідування стали ще більш поширеними та впливовими. Наприклад, журналісти впровадили тактику "кухонних з'їздів" у США, коли вони збирались та обговорювали важливі теми або отримували інформацію від анонімних джерел. Деякі з найвідоміших журналістських розслідувань ХХ століття включають "Водогінний скандал" (Watergate) та розслідування журналіста Карла Бернштейна, що призвели до відставки президента США Річарда Ніксона.

Завдяки технологічному розвитку та зростанню доступу до інформації в Інтернеті, журналістські розслідування стали ще більш широко поширеними і впливовими. Сьогодні журналісти використовують соціальні медіа, бази даних та інші інструменти для збору інформації та розповсюдження своїх розслідувань. Жанр журналістського розслідування постійно розвивається та адаптується до нових викликів, що ставляться перед суспільством.

Вважається, що в чистому та звичному вигляді журналістське розслідування найдовше існує саме в Сполучених штатах Америки. Прикладом однієї з перших журналістських робіт у жанрі розслідування є робота Пітера Зінгера, яка була націлена на викриття британського губернатора в корупції, 1735 рік. Справа Зінгера не тільки надала розголосу ситуації, а й змінила чинну систему - після цього для всіх матеріалів почала охоронятись можливість їх публікації, навіть у випадках, коли тогочасна влада могла бути з ними незгодною. [36, 35]

Отже, дивлячись вже на факт, який стався ще на початку та витоків журналістських розслідувань, можна зробити висновок, що ще в той часовий проміжок в США активно підіймалися такі теми як свобода слова та демократія. У порівнянні з іншими країнами, США від того часу до сьогодні демонструє високий рівень та об'єктивні стандарти у журналістиці, й зокрема жанру журналістського розслідування. Журналістика в Америці має чимало можливостей, які вдало поєднуються зі змінами в технічній сфері. [34]

В інших країнах розвиток жанру журналістського розслідування був дещо пізніше - тоді, коли на це була можливість та передумови. Наприклад в Польщі активно використовувати цей жанр почали лише в кінці ХХ століття. Це пов'язано з тим, що Польща лише в 90-х роках ХХ століття змогла регулювати журналістську систему без комуністичної влади та розвивати власні й незалежні медіа. [5] В Польщі першим ЗМІ, який втілює журналістські розслідування в життя стала газета "Gazeta Wyborcza" - саме в ній було розміщено перші скандальні публікації, які отримали чималу реакцію аудиторії. Під головні теми, в першу чергу, попали політичні діячі, а надалі навіть кримінальні хроніки. Одні з таких: "Kronika kryminalna", "Super wizjer", "Uwaga!", "Interwencja".[5]

Отже, оцінюючи різний час розвитку журналістської справи в окремих країнах, стає очевидним, що становлення такого жанру в журналістиці як розслідування, в країнах заходу відбулось набагато швидше. Та все ж, у повній сумісності, практика багатьох країн дала результат - сучасний вид журналістського розслідування, його методи, технологічні особливості створення та особливості.

1.2. Розслідування як різновидність роботи журналіста.

Журналістська робота налічує велику кількість стилістичних та жанрових передумов. Особливістю роботи в жанрі журналістського розслідування є об'єктивний підхід та власний незаангажований погляд на ту чи іншу справу. Без такого підходу справжнє та незалежне розслідування є неможливим у виконанні.

Коли журналіст обирає напрям своєї роботи, він спирається, перш за все, на свої внутрішні переконання та роздуми щодо теми та стилю, які він обирає. У справжнє розслідування йдуть ті журналісти, які вирішили пов'язати своє життя та професію з доказовою практикою та справедливістю.

Справедливість - основна мета, яку ставить перед собою на кінцевий результат журналіст-розслідувач. Показовими прикладами в цьому питанні виступають результати яскравих журналістських розслідувань - це нові закони, нові поняття, зміна систем та порядків, відношення до інформації та політичної верхівки цілих країн. Для прикладу та підтвердження цієї теорії, розглянемо серію публікацій про резиденцію Януковича "Межигір'я". [27] Вийшовши в світ, це розслідування не тільки дало можливість детально розгледіти схеми, за якими було незаконно розділені між трьома особами землі, а й зробила з Януковича образ нескінченного крадія. А тобто, повну його відміну - як і відміну всіх представників влади, що мають подібні історії.

Тож, у повному різноманітті жанрів та підвидів журналістики, спеціаліст, який націлений на роботу з розслідуваннями, повинен переслідувати ідею повної справедливості.

Якщо описувати теоретично, журналістське розслідування - це матеріал на важливу суспільству тему, що може отримати широкий розголос та резонанс. Основна особливість журналістського розслідування - особи та установи, відповідно яких ведеться журналістське розслідування, активно намагаються приховати будь-яку інформацію з приводу теми, яку охоплює розслідування.

Робота журналіста над жанром журналістського розслідування не закінчується на простій підготовці вже існуючих даних. Суть розслідування полягає саме в розшуку таємних даних для потрібного питання. Журналіст має детально перевірити всю інформацію, яка надійшла до нього під час розслідування. Як і у всіх жанрах журналістики, важливо дотримуватись всіх передумов етики журналіста. В такого виду роботах, де суспільний резонанс може бути швидким та активним, журналіст має дуже ретельно вчиняти перевірку свого матеріалу.

У журналістському розслідуванні потрібно писати лише правдиву інформацію, яка має бути без неточностей чи помилок. Всі події, явища, конфліктні ситуації та явища мають бути зображені максимально об'єктивно.

Роботу цієї сфери регулює чинне законодавство України, Кодекс журналістської етики [10] та суспільна мораль.

Лише поставити ціль довести до поняття “справедливість” недостатньо. Журналіст має спочатку самостійно провести особисте розслідування, яке буде підготовчим. Такі дії потрібні саме для уточнення деталей, які пересічна людина не дізнається самостійно, або не зверне уваги. Потім журналіст повинен повністю з'ясувати, чи справді обрана ним тема розслідування чимось пов'язана з негативними справами чи недбалістю. Це може бути припущенням, але якщо воно здається дуже ймовірним та може бути необхідним для аудиторії, можна братись за роботу з цією темою розслідування. І головна передумова створення журналістського розслідування - отримання інформації, в нерозголошенні якої є зацікавлені особи, але вона становить певний громадський інтерес.

Цю систему підготовки до створення цього жанру створив Д. Рендал у своїй книзі “Універсальний журналіст”. [4] У цих трьох пунктах він не тільки описав основні функціональні особливості створення журналістського розслідування, а зробив план, який допомагає у роботі. “Журналістське розслідування починається там, де закінчується повсякденна робота” - а тобто, де є резонанс та щось ховається від суспільства, там потрібно робити розслідування. [4]

Журналістське розслідування - найбільш ризикований жанр в сучасній журналістиці. “Світова спільнота має звернути увагу на зростаючу кількість порушень прав журналістів і свобод ЗМІ по всьому світу”, – генеральний секретар Міжнародної федерації журналістики Ентоні Белланджер зазначив, опираючись на статистику 2021 року: 365 журналістів перебували у в'язниці через свої статті, які репресував режим країн, яких вони працювали. [23] 45 журналістів було вбито за свою діяльність в 2021 році. Адже під роботою, яка несе за собою пошук закритої інформації, стоїть негативна сторона діяльності журналіста - переслідування, залякування, фізична розправа від людей, які не зацікавлені у виході резонансної роботи. Прикладом такої ситуації є справа

Григорія Гонгадзе [18] - журналіст-розслідувач помер під час виконання своєї професійної діяльності.

Журналістське розслідування під час підготовки має набути конкретної форми. Автор, в залежності від теми, обирає формат викладу та переходить до практичного початку роботи над своїм проєктом.

Журналістські розслідування бувають у вигляді таких форм:

- навколо певної події;
- навколо пригод;
- журнального типу;
- дослідницьке розслідування;
- розслідування-портрет;
- розслідування-есе. [2]

Навколо певної події - автор обирає важливу соціальну подію, яка є відомою, або ж навпаки приховується. Подія може вже відбутись, або журналіст буде в її очікуванні. Особливості залежать від конкретної ситуації. Журналіст збирає та оприлюднює матеріали, тема яких буде відноситись до якоїсь події, ситуації. Можна вважати, що більшість розслідувань в практиці журналіста буде закріплена до якоїсь події, тому прикладів цього піджанру - купа. Один з таких можна знайти від Суспільного - фільм-розслідування: Дрогобич 101/1: Чому трапився обвал будинку? [20] У розслідуванні охоплено конкретну подію обвалу жилого будинку 28 серпня 2019 року.

Також, форма журналістського розслідування може бути поєднана ще з якоюсь. Наприклад: поєднання розслідування навколо певної події та розслідування портрет. Прикладом журналістського розслідування такої форми є фільм-розслідування від Суспільного: Хвиля - історія лікарки, що загинула, рятуючи пацієнтів. [31] У фільмі описано подію - пожежу в лікарні, а також на прикладі конкретної людини описали проблематику карантину та лікування від Covid-19. [31, 2]

Навколо пригод - автор звертає увагу на низку ситуацій, які сталися та мають відношення до соціально-важливої чи цікавої теми. Описує неочікувані події, несподівані випадки, які можуть мати соціальний резонанс чи просто цікавити аудиторію. Такий вид розслідування, звертає увагу на низку подій, тому прикладом подібної роботи є розслідування від Bellingcat: “Багамут”.[38] Розслідування випадків кібершпіонажу на Близькому Сході. В цьому розслідуванні також описана низка подій та ситуацій, яка може звернути увагу на важливу соціальну проблему.

Журнального типу - може охоплювати низку подій чи проблем, пов’язаних з компаніями чи особами, які будуть цікаві аудиторії певного ЗМІ. До таких можна віднести, наприклад: розслідування на “УНІАН-life” від Віолетти Орлової “Зірки-зрадники”: хто з українських знаменитостей відхрестився від війни? [19, 2]

Дослідницьке розслідування вміщує в себе не тільки факти та аналіз автора, а результати дослідів на певну тематику. Автор спостерігає за результатами досліду, а потім вносить його як основну частину розслідування. Може мати будь-яку тематику. В творчому поєднанні цієї форми розслідування є приклад телевізійного шоу на Новому каналі: Таємний агент. [29] Це низка програм-розслідувань, в яких досліджували сервіс надання послуг в Україні. Попри розважальний характер, проєкт мав соціальне значення. [2]

Розслідування-портрет - розслідування, що відноситься до певної персони та на своїй головній задачі ставить розкрити дану особистість та її невідомі аудиторії сторони. Цей підвид журналістського розслідування один з найпопулярніших, тому має також і велику кількість негативних прикладів замовних розслідувань та використовується для самопіару. Проте, як приклад можна навести розслідування “1+1”: Секрети Бандери. Документальний фільм-розслідування розкриває інформацію про дії та історію Степана Бандери як історичної постаті. [26, 2]

Розслідування-есе чи розслідування-документ - розслідування, яке відноситься до певної документованої інформації.

Такі форми виокремив відомий французький критик Жак Мурікан, одночасно з цим сформувавши серйозний практичний підхід для підготовки журналістських розслідувань як повноцінного різноманітного жанру. Проте, як вже зазначено, виокремлені за ним форми журналістського розслідування цілком відносні та частіше за все поєднуються між собою. [2]

Стає зрозуміло, що види та форми журналістського розслідування можуть також і видозмінюватись, а автор обирає під кожен матеріал зручний для себе та для платформи, на яку він буде публікувати даний матеріал, формат окремо. Тому робота для відео ролика може писатись в одному вигляді, а для статті в журналі на ту ж саму тему - вже в іншому. Журналістське розслідування є гнучким жанром, який вписується в будь-який потрібний формат викладу. Головне - інформація та підхід автора.

Отже, журналістське розслідування має свої особливості та вважається досить небезпечним жанром. На меті журналіста лежить не тільки донесення правдивої інформації, а й отримання справедливості в результаті своєї роботи. Розрізняється 3 основні етапи підготовки матеріалу для розслідування - підготовче розслідування, з'ясування ймовірності та причетності до справи та виявлення явного приховування інформації від зацікавлених людей. Існує декілька видів журналістських розслідувань: навколо певної події, навколо пригод, журнального типу, дослідницьке розслідування, розслідування-портрет, розслідування-есе. Вони існують як разом, так і в поєднанні. Всі види журналістських розслідувань можна оформляти в зручні автору формати, в залежності від платформи, для якої готується матеріал.

1.3. Журналістські розслідування в Україні. Історія та сучасна картина.

Журналістські розслідування в Україні в історичному контексті, на початку були відносно схожими на сучасні розслідування. Так, як до цього жанру можна віднести роботи українських письменників - Івана Франка зі своїми публіцистичними роботами, націленими на висвітлення питання зубожіння сел; Михайла Коцюбинського, який в своїх роботах піднімав питання свободи слова. Можна помітити, що ці приклади не були повністю розслідуваннями, а відносились до більш аналітичного жанру. Саме на такому рівні була журналістика в Україні на той історичний період часу - XIX–XX століття. [1]

Якщо дивитись на подальший період - радянська журналістика на українських землях демонструвала лише позитивну інформацію. Журналіст мав право виключно на виклад дозволеної інформації. В період радянської влади створення матеріалу навіть схожого на справжнє журналістське розслідування було неможливим та могло призвести до тяжких наслідків. Назва жанру вже була відома, але майже не виконувала своїх прямих функцій. Та попри заборону, частина журналістів намагалась висвітлювати правдиву інформацію. [9]

В періоді починаючи з 1991 року, в журналістиці України переважали зміни - радянську владу змінила відносна свобода слова. Такий переворот дав результати в журналістиці та журналістських розслідувань - почали виходити публікації та цілі програми. [9]

Прикладом програми на телебаченні, яка транслювала розслідування є “Закрита зона”. Вона мала публіцистичний формат, виходила менше ніж 2 роки, але отримала свого поціновувача серед глядачів.

Всі історичні події, які виникали на українських землях, як це ставалось і в інших країнах, вплинули на становлення журналістики в сучасній Україні. В тому ж числі численний вплив отримав жанр журналістики - журналістське розслідування. Трансформувались та отримавши досвід інших розвинених

країн, журналістські роботи в Україні можна вважати цілком задовільними та якісними. [9, 1]

В сучасності журналістські розслідування, які створюються в медіа, можна виокремити два види:

- ті, що приносять користь та є результативними
- ті, що висвітлюють проблему, але не приносять результатів

Технічно, обидва види дуже схожі, особливо з правильною подачею. Але в детальному перегляді можна помітити особливості: доказова база, термін справи, резонанс, актуальність теми та новизна. [7]

Велика кількість розслідувань, що виходять на сучасних телеканалах, з часом виконують функцію “цікавого фільму”, а не важливого розслідування. Як правило, такі розслідування можуть не бути актуальними на час виходу, термін справи розслідування міг бути пройдений або на паузі.

Попри існування безрезультативних розслідувань, які виходять в сучасному інформаційному просторі, можливість побачити дійсно якісне журналістське розслідування можливо. Ринок росте разом з технічними можливостями, які постійно розвиваються.

Не дивлячись на те, що зі збільшенням інформації в медіа стає важче фільтрувати та знаходити необхідні джерела для її отримання, фокус сучасного журналіста зміщений саме на справжній резонанс. Так, як, наприклад серія публікацій по справі Катерини Гандзюк в 2018 році - про активістку, яку облили кислотою, чим і вбили. [28] Резонанс був надто великим, в кінці розслідування було виявлено зовсім іншого винного. Чоловік, який отримав обвинувачення та прийняв покарання, в результаті був звільнений. [28]

Також прикладом вдалого сучасного незалежного джерела, що транслює журналістські розслідування, які дійсно працюють за всіма правилами їх створення є міжнародна група дослідників та журналістів “Беллінгкет”. [39] Своїми розслідуваннями вони не тільки підіймають резонансні теми, а й допомагають людству дізнатися про важкі проблеми світу. Із важливих

сучасних розслідувань виділяються: “Факти” Росії про Бучу та реальні докази; [51] “Розбомблені лікарні та зруйновані квартири: картування випадків шкоди цивільним в Україні”];[45] “Що ми знаємо про долю п’яти пошкоджених об’єктів культурної спадщини в Україні?”[40]. Їх роботи охоплюють різноманітну тематику, а автори з різних країн знаходять важливі в наш час.

Повертаючись до гучних справ, які дієво вплинули на аудиторію та мали результат, варто вказати розслідування “Вишка для Бойка”, що вийшло на “Deutsche Welle” в 2011 році. [32] Юрій Ніколов та Олексій Шалайський в цьому розслідуванні змогли викрити схему розкрадання державних коштів та зробити зі своєї роботи символ масштабної корупції в українській владній системі. В результаті було зібрано факти, які звернули увагу на тодішнього генпрокурора України Юрія Луценка. Особливістю розслідування є те, що в розслідуванні про закупівлю нафтовидобувних платформ з назвою “Вишка для Бойка” не фігурує сам Юрій Бойко. [32]

А от одним з прикладів безрезультатних розслідувань можна вказати цілу низку розслідувань від каналу “Прямий”. Такі як: “Зеленський допомагав Коломойському виводити гроші з “Привату”?! / МІЖНАРОДНЕ РОЗСЛІДУВАННЯ” [21], “Покарання у справі про офшори Зеленського передбачає 15 років ув’язнення / УКОЛОВ”[25]. Вони не можуть нести серйозний характер, адже не мають доказової бази та не принесли ніякого результату. Така ніша розслідувань є замовною і несе за собою цілий жанр та значну кількість наслідувачів.

Окремо звернувши увагу на замовні журналістські розслідування, можна побачити одну з головних проблем в журналістиці - заангажованість та неправдива інформація. Ще одним приладом в цій ніші є розслідування від програми “Спостерігач” на “5 канал”: “Злочин Зеленського: тіньова сторона імперії сміху”. [22] Подібні програми проходять за гроші та не мають результату. Ще однією з негативних практик, які використовують в замовних розслідуваннях є шантаж особи, які є ключової в розслідуванні. Вважати цей жанр журналістського розслідування об’єктивним неможливо.

Тому, спираючись на сучасні журналістські розслідування, можна зробити висновок, що стан якості журналістських розслідувань в Україні є середнім та вище середнього - ніша розвивається, має приклади за кордоном та все ж, має і менш якісні аналогічні продукти. Створювати якісні журналістські розслідування для сучасного медіапростору можливо лише спираючись на існуючі правила та дотримуючись норм моралі.

В сучасному світі в медіапросторі створюється велика кількість журналістських розслідувань. Щоб розрізнити їх важливість та результативність, треба звертати увагу на деталі.

Отже, проаналізувавши історію виникнення журналістського розслідування в Україні та світі, можна сказати, що безпосереднім впливом на становлення журналістики в цілому були історичні події. Де одні - пришвидшували розвиток, а інші - гальмували. Історичний аспект відіграє роль у всіх країн. Найбільш розвинену нішу журналістських розслідувань має США та Великобританія, бо розвиток журналістики випав на найдавнішу епоху в порівнянні з іншими країнами. На створення матеріалів для журналістського розслідування потребує відповідальності та категоричності, прагнення до справедливості. Якщо справа буде важлива для суспільства - варто працювати над нею. Журналіст, який має ціль займатись журналістикою розслідувань, має слідувати правилам журналістської етики, законодавству та переймати досвід колег з країн, в яких високо розвинена журналістська діяльність.

РОЗДІЛ 2. 3. НОВА ПАРАДИГМА ЖУРНАЛІСТСЬКИХ РОЗСЛІДУВАНЬ, МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ OSINT.

2.1. Методологія журналістських розслідувань.

Журналістські розслідування є досить розвиненим жанром, що має свої особливості створення та методи, за якими працюють фахівці в цій справі. Вивчаючи основні методи, виокремлюються саме:

- спостереження;
- опитування аудиторії та визначення загальної обізнаності в проблемі;
- вивчення основних документів;
- аналіз та порівняння;
- узагальнення;
- синтез.

Кожен метод поєднує в собі збір соціально важливої інформації та зацікавленість автора у доказі певних фактів, які він помітив. [8, 2, 3]

Спостереження - метод журналістського розслідування, в якому автор займає позицію наглядача та просто оглядає якусь ситуацію/подію/справу/дії. Після тривалого огляду журналіст може вносити дані до розслідування та робити певні висновки. [1]

Опитування аудиторії та визначення загальної обізнаності в проблемі - метод журналістського розслідування, завдяки якому отримується настрої аудиторії та знання певної тематики. Результати можуть бути різноманітні та непередбачувані. Проте, такі дані можна вказувати в розслідування як оціночні та відносні.

Вивчення документів та листування - автор підіймає відповідні документи та листи, які можуть відноситись до розслідування. Листи та документи можна використовувати як офіційний доказ до розслідувань. Проблематика - пошук необхідної документації, їх можуть приховувати.

Порівняльний аналіз - автор збирає необхідну інформацію, аналізує її та порівнює. Автор може аналізувати безліч фактів, що належать до розслідування.

Узагальнення - у різноманітні форм викладу інформації, багатозадачності, проблем у пошуку контенту та підготовці його до публікації, головне - узагальнити всю зібрану повістку в один зрозумілий аудиторії формат.

Синтез - поєднання всієї зібраної інформації та контенту. Автор сам вирішує як йому поєднувати роботу та подавати її на загальну аудиторію, тому може підбирати контент на своє бачення в конкретних випадках. Головне - щоб інформація відповідала одна одній та доповнювала зміст роботи.

Кожен журналіст, який займається журналістськими розслідуваннями, сам обирає методи та форми роботи. Це особиста та вже більш творча частина, яка потребує вибору.

Якщо коротко описати роботу над журналістським розслідуванням, можна сказати, що цей жанр направлений на пошук фактів, які повинен дізнатись читач. Саме тому, головне не те, яким методом журналіст скористається спершу, а те, до якого результату та інформації приведуть його дії та робота над розслідуванням. Журналіст може використовувати як всі методи створення журналістського розслідування в своїй практиці, так і вдало поєднували лише декілька з них.

Для створення журналістського розслідування, слід використовувати чітку систему. Такий план для роботи з журналістським розслідуванням вказано на рисунку 1.

Рисунок 1. План роботи з журналістським розслідуванням.

1. “Негайні дії”. У разі інциденту негайні дії, яких необхідно вжити, можуть включати забезпечення безпеки в районі, збереження місця події та повідомлення відповідних сторін. Розслідування починається навіть на цій ранній стадії зі збору доказів, що швидко псуються, наприклад, записів з камер відеоспостереження, дописів в інтернеті.
2. “Планування розслідування”. Планування забезпечує систематичність та повноту розслідування. Які ресурси будуть потрібні? Хто буде залучений? Скільки часу займе розслідування? У разі серйозних або складних інцидентів група з розслідування буде більш ефективною, ніж один слідчий.
3. “Збір даних”. Інформацію про інцидент можна отримати з численних джерел, не тільки від людей, які брали участь або були свідками події, але також з обладнання, документів і місця події.
4. “Аналіз даних” Як правило, інцидент - це не просто окрема подія, а ланцюг подій. Послідовність подій необхідно зрозуміти, перш ніж визначити, чому інцидент стався. Відповідаючи на питання "чому", ми

повинні визначити корінні та основні причини, а також безпосередні причини. Невдачі та помилки не трапляються самі по собі; в організаціях створюються умови, що сприяють виникненню помилок, які заохочують прямі причини розвиватися та зберігатися. Таке середовище та основні недоліки управління, що стоять за ним, є першопричинами - кінцевим джерелом інциденту. Людські помилки трапляються через вплив факторів, пов'язаних з роботою, навколишнім середовищем, розумовими або фізичними здібностями людини, організацією та її системами управління. Будь-яке розслідування, яке має на меті знайти винних, є хибним.

5. “Коригувальні дії”. Багато розслідувань припускаються помилки, пропонуючи заходи, спрямовані лише на усунення безпосередніх причин - швидке виправлення ситуації, відновлення останніх ліній захисту. Ігноруючи корінні та основні причини, вони не тільки втрачають можливість зменшити ризик повторення інциденту, але й залишають відкритою можливість того, що інші, несхожі інциденти також можуть статися, виходячи з тієї ж самої, спільної першопричини.
6. “Звітування”. Розслідування завершується, коли всі невирішені питання закриті, а висновки повідомленні, щоб можна було обмінятися досвідом. Механізми комунікації включають офіційні звіти про розслідування інцидентів, оповіщення, презентації та теми зустрічей. Вивчення теоретичної складової журналістської справи є корисною для кожного представника професії журналіста, тому закріплення знань про методи роботи журналіста з розслідуваннями як жанром, є обов'язковою та подається в навчальних закладах як одна з списку головних.

Отже, в підготовці журналістських розслідувань виокремлюють декілька ключових методів підготовки матеріалів: спостереження, опитування аудиторії та визначення загальної обізнаності в проблемі,

вивчення основних документів, аналіз та порівняння, узагальнення, синтез. На практиці вони працюють як в поєднанні, так і самотійно, кожен журналіст обирає сам методи роботи для підготовки інформації.

2.2. Проблематика журналістських розслідувань.

Журналістське розслідування є одним з важких жанрів в плані безпеки журналіста під час підготовки матеріалів своєї роботи. Взагалі, проблема безпеки журналіста є однією з розповсюджених та критичних в роботі спеціаліста, що займається журналістською діяльністю. У процесі підготовки розслідування, у журналіста є ризики отримати психологічний тиск, загрозу життю та здоров'ю, втрату зібраної інформації та його дискредитацію в суспільстві.

Проте, на практиці не всі люди, які перешкоджають журналістській діяльності, отримують за це відповідальність. А сам журналіст, який виконує свої обов'язки законно, може піддаватись погрозам, переслідуванням та розправою з боку зацікавлених осіб, які проти оприлюднення матеріалів, які готує спеціаліст.

Вже вказана вище історія Георгія Гонгадзе [18] - прямий та один з найгучніших прикладів цієї проблеми. Журналіст був засновником інтернет-видання "Українська правда" - першого українського суспільно-політичного онлайн-ЗМІ, та виконував свої законні обов'язки. Під час виконання, на той час особливо небезпечного завдання, журналіст зник 16 вересня 2000 року та був знайдений з відтятою головою 2 листопада. В історії він є символом незалежної журналістики, а в сучасності - нагадування про незахищеність журналіста, незалежно від законодавства та правомірності його дій.

Таким же ключовим та важким прикладом у журналістиці є справа Шеремета. [30] Журналіст Павло Шеремет був вбитим 20 липня 2016 року в центрі Києва від вибуху автомобіля, в якому він на той час перебував. Ймовірно, що вбивство було сплановане як помсту за його журналістську діяльність.

Проблема з доступом до інформації починається на перших етапах підготовки розслідування - там, де є зацікавлені люди в тому, щоб матеріал не вийшов, є перешкоджання роботі журналіста та пошуку ним інформації та інформаційних джерел. Саме на цьому етапі може початись психологічний тиск. Навіть не в глобальних масштабах, працюючи з суб'єктами, які не відкриті до співпраці з журналістом, можна зіткнутися з непорозумінням. Матеріали та коментарі, які потрібно збирати у осіб, які є службовцями не зацікавленими в бесіді, можуть перерости в лайку чи навіть бійку. Загроза може бути і під час спроб записати коментар чи відео: самочинна агресія людей, які негативно налаштовані, може бути як від тих осіб, які надають інформацію, так і від неочікуваних осіб.

Для того, щоб захистити себе, кожен представник журналістської діяльності повинен знати свої права та чинне законодавство, що їх захищає. В редакції журналіст повинен правильно виконувати свої обов'язки, для виїздів має бути чітка домовленість завчасно зі всіма особами, з якими потрібно буде співпрацювати. Для безпеки також важливо домовлятися на зустріч в безпечних місцях, попереджати, що працює саме журналіст. [24]

Якщо попри всі можливі перестороги, журналіст все ж попав у критичну ситуацію, необхідно швидко та головне - правильно діяти. Спершу, якщо цього допускає сама ситуація, журналіст повинен представитись, вказати, що він виконує обов'язки журналіста та показати посвідчення. Момент, коли журналіст показує посвідчення має бути зафіксовано на камеру. Емоції потрібно максимально здержувати, адже будь який негативний сплеск є забороненим. В разі фізичного перешкоджання роботі журналіста, що є кримінальним злочином, необхідно зафіксувати це та всі деталі. Адже потім, саме зафіксована в цій ситуації інформація, буде головним доказом у справі в суді. В разі, якщо у журналіста немає техніки для того, щоб зафільмувати дану ситуацію, важливо позвати інших людей, які будуть свідками та також можуть зняти це на відео.

Для того, щоб мати змогу себе захистити, потрібно братись за справи, які журналіст взмозі написати та в яких він впевнений. Для зниження ризиків для журналіста у разі погроз, необхідно підготувати охорону, змінити свої постійні маршрути, або взагалі поїхати з міста до часу публікації матеріалу. Лише журналіст та його колеги можуть справді захистити журналіста-розслідувача, оприлюднивши матеріали про загрозу безпеці та лише справжні факти. Проте, також важливо звернутись вчасно у правоохоронні органи. В разі, якщо негативна ситуація сталась з колегою-журналістом, необхідно провести власне розслідування та негайно вимагати від влади розслідування. [24]

50% справ зі злочинами проти журналістів залишаються нерозкритими. Більшість випадків нападу на журналіста відбувались задля запобігання публікації матеріалів, які вони готували. Результатом такої статистики є падіння професійних стандартів - журналісти беруться за більш "безпечні" теми, самоцензура, створення табуованих тем та велика кількість замовних розслідувань. [24]

Комітет захисту журналістів (КЗЖ) - засновано у Нью-Йорку, США, у 1981, вказує, що 81% вбивств журналістів у світі за останні 10 років лишилися безкарними. [48] Топ-10 Глобального індексу безкарності КЗЖ: Сомалі, Сирія, Ірак та Південний Судан, Афганістан, Мексика, Філіппіни, Бразилія, Пакистан та Росія. Лише у 2020 році щонайменше 22 журналісти стали жертвами вбивств, скоєних як акт помсти за свою роботу. Тобто, така проблематика відслідковується у всьому світі. [47]

Тому, кожен представник журналістської діяльності, а журналіст-розслідувач особливо, повинен дотримуватись правил безпеки під час підготовки своїх робіт та в разі небезпеки, вчасно на неї реагувати та передавати інформацію в правоохоронні органи. В процесі підготовки матеріалів для розслідування, журналіст може зіткнутися з рядом проблем, а саме: ризик отримати психологічний тиск від суб'єктів, які пов'язані зі

справою; загрозу життю та здоров'ю; втрату зібраної інформації та дискредитація журналіста в очах аудиторії.

При використанні методу OSINT важливо враховувати його обмеження. Основним обмеженням є доступність відкритої інформації. Хоча в Інтернеті існує велика кількість відкритих джерел, інформація, що може бути зібрана, може бути обмеженою або неповною. Це може бути наслідком обмежень, накладених власниками даних, або технічних обмежень, таких як відсутність індексації даних пошуковими системами.

Окрім обмеженості доступу до інформації, необхідно дотримуватися етичних принципів та правових норм при використанні методу OSINT. Перш за все, важливо поважати приватність осіб, чиї дані збираються. Це означає, що розслідувачі повинні уникати несанкціонованого доступу до особистої інформації та використання отриманих даних з порушенням закону. При роботі з методом OSINT необхідно добре розуміти межі законодавства, щоб уникнути порушень приватності та інших прав осіб. Крім того, розслідувачі повинні бути обережними щодо поширення недостовірної або неперевіреної інформації. Враховуючи, що метод OSINT базується на відкритих джерелах, інформація може бути помилковою, спекулятивною або недостовірною. Тому перед використанням інформації, зібраної за допомогою методу OSINT, важливо перевірити її достовірність і отримати підтвердження від надійних джерел.

Отже, кожен представник журналістської діяльності, а журналіст-розслідувач особливо, повинен дотримуватись правил безпеки під час підготовки своїх робіт. В разі небезпеки, вчасно на неї реагувати та передавати всю можливу інформацію в правоохоронні органи. В процесі підготовки матеріалів для розслідування, журналіст може зіткнутися з рядом проблем, а саме: ризик отримати психологічний тиск від суб'єктів, які пов'язані зі справою; загрозу життю та здоров'ю; втрату зібраної інформації та дискредитація журналіста в очах аудиторії. Також необхідно враховувати обмеження методу OSINT. Він залежить від доступності відкритої

інформації, тому інформація, що збирається, може бути обмеженою або неповною. Також, необхідно дотримуватися етичних принципів та правових норм при використанні цього методу, щоб уникнути порушення приватності чи поширення недостовірної інформації.

2.3. Нова парадигма цифрових розслідувань та методологічний інструментарій OSINT.

В останні роки поява розвідки з відкритих джерел (OSINT) зробила революцію в журналістиці та методах проведення розслідувань. OSINT - це форма збору розвідувальної інформації, яка спирається на загальнодоступну інформацію, таку як новини, пости в соціальних мережах та інші джерела. Цей вид збору розвідувальної інформації все частіше використовується журналістами для розкриття історій та проведення журналістських розслідувань.

З розвитком інтернету кількість загальнодоступної інформації зростає в геометричній прогресії. Це полегшило журналістам доступ до різноманітних джерел для розкриття історій, але також збільшило потребу в більш складних методах розслідування. OSINT є одним з таких методів, і він дозволив журналістам проводити більш ретельні та ефективні розслідування.

OSINT можна використовувати для виявлення прихованих фактів, аналізу тенденцій та виявлення закономірностей. Він також може бути використаний для виявлення джерел, які можуть мати важливу інформацію про історію. Прочісувачі публічних даних, журналісти можуть виявити історії, які інакше могли б залишитися прихованими.

Пошук і перевірка джерел: OSINT можна використовувати для пошуку джерел для журналістських розслідувань. Платформи соціальних мереж, такі як Twitter і Facebook, часто використовуються викривачами для обміну інформацією, якою вони не можуть поділитися через традиційні канали. Журналісти можуть використовувати OSINT, щоб знайти ці джерела та перевірити надану ними інформацію.

Дослідження компаній та організацій: OSINT можна використовувати для дослідження компаній та організацій. Журналісти можуть використовувати OSINT для пошуку інформації про історію, фінанси та керівництво компанії. Ця

інформація може бути використана для розслідування звинувачень у шахрайстві, корупції чи інших правопорушеннях.

Розслідування політиків: OSINT можна використовувати для розслідування діяльності політиків. Журналісти можуть використовувати OSINT, щоб знайти інформацію про голосування політика, внески на виборчу кампанію та особисті фінанси. Ця інформація може бути використана для розслідування звинувачень у неправомірних діях або для виявлення конфлікту інтересів.

Розслідування злочинів: OSINT можна використовувати для розслідування злочинів. Журналісти можуть використовувати OSINT для пошуку інформації про скоєні злочини, включаючи деталі про злочинців і жертв. Ця інформація може бути використана для розслідування звинувачень у неправомірних діях поліції або для виявлення нових доказів у кримінальній справі.

Одним із прикладів OSINT в дії є Панамський архів. У 2016 році група журналістів використала OSINT для розкриття масштабного скандалу з ухилянням від сплати податків та відмиванням грошей, до якого були причетні деякі з найбагатших людей та корпорацій світу. Журналісти використовували OSINT для аналізу мільйонів документів, що дозволило їм розкрити заплутану мережу офшорних підставних компаній і прихованих фінансових операцій, які використовувалися для приховування активів та ухилення від сплати податків.

OSINT також дозволив журналістам розслідувати інші типи історій, в тому числі пов'язані з корупцією, порушеннями прав людини і тероризмом. Bellingcat, медіаорганізація, що спеціалізується на журналістських розслідуваннях, використовувала OSINT для розслідування різних тем, включаючи збиття рейсу MH17 в Україні, застосування хімічної зброї в Сирії, воєнні злочини в Україні.

Існує багато інструментів, доступних для журналістів, які хочуть використовувати OSINT у своїх розслідуваннях. Вивчаючи основні методи, виокремлюються саме:

- розширений пошук у пошукових системах;
- пошук скритої або видаленої інформації з інтернету;
- аналіз соціальних мереж;
- використання відкритих реєстрів;
- пошук зображень та аналіз метаданих;
- використання дистрибутиву Kali Linux.

1. Розширений пошук у пошукових системах.

Google - один з найкорисніших інструментів для OSINT. Його можна використовувати для пошуку інформації про компанії, політиків та інших публічних осіб. Google також можна використовувати для пошуку новинних статей, повідомлень у блогах і соціальних мережах.

Оператори пошуку - це спеціалізовані пошукові запити, які можна використовувати для пошуку певних типів інформації в Інтернеті. Ці запити використовують комбінацію розширених пошукових операторів і ключових слів для звуження результатів пошуку. Наприклад, ви можете використати запит "site:linkedin.com intitle:CEO", щоб знайти усіх керівників компаній, зареєстрованих на LinkedIn.

Оператори пошуку

Оператор	Опис та приклад роботи
site:	Обмежує результати результатами з певного домену. Приклад: site:instagram.com
ext:	Знайти тільки файли у конкретному форматі. Приклади ext:docx, ext:pdf, ext:xlsx, ext:csv і т.д.
intitle:	Пошук сторінок з умовою в заголовку сторінки. Приклад intitle:Bahmut
inurl:	Пошук сторінок, що містять вказане слово в URL. Приклад: inurl:privacy
“ ”	Точний пошук за словами, вказаними у лапках. Приклад: “Bellingcat's Online Investigation Toolkit”
cache:	Найостанніша кешована версія домену. Приклад: cache:nabu.gov.ua

2. Пошук скритої або видаленої інформації з інтернету.

Deep Web, також відомий як “невидимий інтернет”, є частиною Інтернету, що не індексується пошуковими системами та не доступна звичайним користувачам шляхом звичайного браузера. Це простір, де

знаходяться закриті мережі, зашифровані сайти та форуми, які використовуються для різноманітних нелегальних або недозволених дій. Найлегший спосіб потрапити до цієї частини інтернету - використовувати анонімний браузер Tor. TOR є найвідомішим інструментом для доступу до Dark Web. Це безкоштовна мережа проксі-серверів, які маршрутизують трафік через різні вузли, забезпечуючи анонімність для користувачів. Розслідувачі можуть використовувати TOR для входу в Dark Web і збору інформації про підозрілі діяльності та злочинні групи. Deep Web часто використовується для злочинних цілей, таких як торгівля наркотиками, торгівля зброєю, незаконний обіг персональних даних тощо. Однак, цей темний простір також може бути джерелом важливої інформації для правоохоронних органів та кібербезпекових експертів. Вони можуть використовувати методи OSINT для знаходження слідів, які можуть допомогти виявити злочинців та зламати їх діяльність. Багато користувачів Deep Web залишають сліди своєї діяльності в соціальних мережах або на форумах, де вони обговорюють свої плани та дії. Збір і аналіз цих відкритих даних може дати розслідувачам ключову інформацію про особу, з якою вони мають справу.

Cache - щоб переглянути збережену копію, натисніть на зелену спрямовану донизу стрілку поруч із результатом і натискаємо "Cached". Також можна використовувати пошуковий оператор "cached:".

Web Archive - надає доступ до усіх зроблених копій вебсайту у хронологічному порядку. Кількість зроблених копій залежить від популярності сайту. може бути корисно для перевірки інформації, відстеження змін на вебсайті з плином часу або виявлення видаленого контенту, який міг бути видалений власником сайту.

Shodan - пошукова система, спрямована на знаходження підключених до Інтернету пристроїв, включаючи сервери, камери спостереження,

маршрутизатори та інші. В Dark Web можуть бути доступні такі публічно доступні пристрої, які можуть містити корисну інформацію. Розслідувачі можуть використовувати Shodan для пошуку вразливих або незахищених пристроїв, що можуть бути використані злочинцями для незаконних цілей.

SpiderFoot - це автоматизований фреймворк для збору і аналізу інформації з різних джерел, включаючи Dark Web. Він може шукати електронні адреси, IP-адреси, веб-сайти та іншу інформацію про конкретний об'єкт або суб'єкт. SpiderFoot може допомогти розслідувачам з'ясувати деталі про підозрілих діяльностей, ідентифікувати злочинців та встановити зв'язки між різними елементами.

3. Аналіз соціальних мереж.

Платформи соціальних мереж, такі як Twitter і Facebook, є цінними інструментами для OSINT. Їх можна використовувати для пошуку джерел і збору інформації про публічних осіб. Журналісти також можуть використовувати соціальні мережі, щоб стежити за останніми новинами і збирати інформацію про події в міру того, як вони відбуваються.

Інструменти для аналізу соціальних мереж:

Соц. мережа	Посилання	Опис
Facebook	facebook.com/watch/live	Прямі трансляції по всьому світу.
Facebook	skopenow.com	Пошук за іменами, телефонами, електронними адресами, іменами користувачів.
Facebook	haveibeenzuckered.com	Перевірте, чи присутній номер телефону в базах даних.
Instagram	instagram.com/explore/locations	Пошук публікацій по локаціях.
Instagram	www.storysaver.net	Завантажуйте публічні Instagram Stories, Highlights та відео.
LinkedIn	pipl.com	Знайдіть контактні дані користувача
Telegram	tgstat.com	Пошук за хронологією та

		ключовими словами по усім публікаціям, аналітика каналів.
Twitter	onemilliontweetmap.com	Карта твітів за локаціями, пошук за ключовими словами.
YouTube	https://filmot.com	Пошук по субтитрах з усіх відео

4. Використання відкритих реєстрів.

Бази даних публічних документів - ще один цінний інструмент для OSINT. Їх можна використовувати для пошуку інформації про компанії, політиків та інших публічних осіб. Ці бази даних можуть містити інформацію про судимості, судові документи та фінансові записи.

Відкриті бази даних для розслідувань:

Назва	Посилання	Опис
Pandora Papers	www.icij.org	11,9 мільйона документів, зібраних Міжнародним консорціумом журналістів-розслідувачів.
OpenCorporates	opencorporates.com	Відкрита база даних компаній зі всього світу
YouControl	youcontrol.com.ua	Досьє на кожен компанію України
ЄДР	reyestr.court.gov.ua	Єдиний державний реєстр судових рішень України
Prozorro	https://e-tender.ua/prozoro	Реєстр тендерних закупівель в Україні

5. Пошук зображень та аналіз метаданих.

Інструменти візуалізації даних можна використовувати для швидкого аналізу великих обсягів даних. З їх допомогою можна створювати діаграми, графіки та інші візуалізації, які допоможуть журналістам виявити закономірності та тенденції в даних.

Метадані з фотографій є цінним джерелом інформації для журналістів, що займаються розслідуваннями. Ці дані, які включають інформацію про

місцезнаходження, час, пристрій та налаштування фотокамери, можуть бути використані для встановлення фактів, перевірки автентичності, виявлення злочинів та багато іншого. У даній статті розглянемо використання метаданих з фотографій для журналістських розслідувань за допомогою методу OSINT та наведемо декілька реальних прикладів, як ці дані допомогли провести успішні розслідування.

Один з основних методів отримання метаданих з фотографій - це аналіз EXIF-даних. EXIF (Exchangeable Image File Format) - це стандарт, що використовується для збереження метаданих у файлі зображення. Журналісти можуть використовувати спеціальні програми або онлайн-інструменти для аналізу EXIF-даних та отримання різних параметрів, які можуть бути корисні для розслідування. Вони містять дані про місце та час зйомки, а також про апарат, за допомогою якого було зроблено фото.

Приклади використання метаданих з фотографій у журналістських розслідуваннях:

- Розкриття місцезнаходження: метадані, що містять інформацію про GPS-координати фотографії, можуть бути використані для встановлення точного місцезнаходження події або події, зображеної на фото. Наприклад, журналістам вдалося встановити місцезнаходження важливих подій під час протестів або конфліктів, аналізуючи метадані з фотографій, опублікованих у соціальних мережах або знайдених у відкритих джерелах.
- Перевірка автентичності фото: метадані можуть також допомогти виявити фотографії, що були змінені або маніпульовані. Деякі параметри, такі як дата та час зйомки, можуть вказати на можливі випадки фотошопу або змін у зображенні. Журналісти можуть перевіряти ці параметри, щоб підтвердити автентичність фотографій, що використовуються у новинах або соціальних медіа.
- Виявлення злочинів та порушень: метадані з фотографій можуть бути цінним джерелом інформації для виявлення злочинів та порушень.

Наприклад, метадані можуть показати, що фотографія була зроблена у зоні, де заборонено вогонь, що допомагає встановити факт паління чи злочину. Також метадані можуть містити інформацію про пристрій, з якого було зроблено фото, що може служити доказом у кримінальних справах.

- Просування розслідування: метадані з фотографій можуть також допомогти журналістам просунути розслідування, встановити зв'язки між різними подіями або особами. Наприклад, аналіз метаданих з фотографій може допомогти встановити, що дві різні події або протести, які здаються неспівпадаючими, насправді мали спільні фактори або з'єднувальні ланки.

6. Дистрибутив Kali Linux.

Один із дистрибутивів, що набуває все більшої популярності серед журналістів, це Kali Linux. Kali Linux є спеціалізованим дистрибутивом, призначеним для тестування безпеки та забезпечення конфіденційності даних. Це робить його ідеальним інструментом для журналістів, які працюють з чутливою інформацією. Засоби, такі як шифрування диску, VPN-підключення та інші інструменти безпеки, допомагають забезпечити конфіденційність та недоступність даних для небажаних сторін. Kali Linux є відкритим програмним забезпеченням, що означає, що він постійно розвивається та має активну спільноту користувачів. Це забезпечує постійне оновлення інструментів та можливостей, а також доступ до порад та рекомендацій від інших користувачів. Журналісти можуть спілкуватися з експертами та іншими журналістами, що використовують Kali Linux, для обміну досвідом та отримання нових ідей.

Kali Linux надає широкий спектр інструментів для цифрового розслідування, які можуть бути корисними журналістам. Це включає інструменти для відновлення видалених файлів, аналізу цифрових слідів, витягу даних з мобільних пристроїв та багато іншого. Журналісти можуть

використовувати ці засоби для збору доказів, аналізу електронної пошти, перевірки автентичності документів та виявлення фактів, що підтверджують порушення.

Список інструментів Kali Linux досить великий і розбитий на кілька категорій, наприклад, можливість мережевого сканування, перехоплення трафіку, тощо. Утиліти виділено в категорію збору інформації, серед яких:

- Maltego, Recon-ng, MassMine - додаток для видобутку та архівування даних із соціальних медіа;

- OSRFramework - це набір бібліотек для виконання завдань із розвідки на основі відкритих джерел;

- SpiderFoot - це інструмент з відкритим вихідним кодом для автоматизованої розвідки;

- TheHarvester - це інструмент для збору e-mail адрес, імен доменів, віртуальних хостів, відкритих портів / банерів та імен працівників із різних відкритих джерел тощо.

Отже, майбутнє журналістських розслідувань за допомогою OSINT - дуже перспективне. За допомогою розширеного пошуку, аналізу реєстрів, аналізу соціальних мереж або метаданих можливо провести повноцінне розслідування на будь-яку тематику. З новими технічними інструментами та методами журналісти зможуть розкривати історії, які в іншому випадку могли б залишитися прихованими.

2.4. Перспективи розвитку журналістських розслідувань в Україні.

В останні роки журналістські розслідування в Україні набули все більшого значення і стали суттєвим інструментом виявлення корупції, порушень прав людини та злочинності. Журналісти використовують розслідування для викриття недоліків у державних структурах, політиці,

бізнесі та інших сферах, що сприяє підвищенню прозорості, відповідальності та демократії в країні. Журналістські розслідування в Україні мають значний потенціал для подальшого розвитку та впливу на суспільство. Попри існуючі виклики, такі як недостатня підтримка владних структур та загрози безпеці, існує декілька ключових перспектив, які варто враховувати.

Наразі в Україні діє Закон “Про інформацію”[17], який разом із законом “Про доступ до публічної інформації” [12] регулюють діяльність журналістів та надають захист їхньої діяльності на найвищому рівні.

Напади на журналістів можуть бути абсолютно несподіваними. Аналітична та медіаплатформа “Detector Media” для підготовки журналістів [24], зібрала та вказала статистику: 70% журналістів, які загинули під час перешкоджання їх роботи, не отримували погроз чи попереджень.

Тому, однією з основних перспектив розвитку журналістських розслідувань в Україні є зміцнення правового регулювання та захист журналістів. Важливо забезпечити свободу слова, незалежність ЗМІ та заборону переслідування журналістів за їхню професійну діяльність. Для цього необхідно прийняти та ефективно застосовувати закони, які гарантують безпеку та свободу журналістів, включаючи захист їхніх джерел інформації та право на розслідування.

Технологічний прогрес та зростання доступу до інформації через Інтернет відкривають нові можливості для журналістських розслідувань. Інтерактивні інструменти, соціальні медіа та аналітичні платформи дозволяють журналістам збирати, аналізувати та візуалізувати великі обсяги даних. Це сприяє збільшенню об'єктивності та ефективності розслідувань.

Вже зараз ми можемо побачити, як використання методу OSINT формує один з нових трендів - анонімні онлайн-дослідження, адже це дозволяє публікувати суспільно вагомому інформацію без особистих ризиків.

Ключовим фактором розвитку журналістських розслідувань є соціальна вагомість цього жанру. Саме цей аспект є тою прихованою силою,

що буде захищати та направляти розслідування, формувати “четверту владу”. Зростає самосвідомість журналістів та громадянське бачення щодо важливості журналістських розслідувань. Громадськість вимагає більшої прозорості, відповідальності та боротьби з корупцією. Журналісти, на свою чергу, виявляють більшу готовність до ризику та відповідальності за розкриття правди. Важливо зазначити роль незалежних журналістських організацій та ініціатив у сприянні розвитку журналістських розслідувань. Такі організації забезпечують фінансування, навчання та підтримку журналістам, які займаються розслідуваннями. Вони створюють мережі співпраці та обміну досвідом, що сприяє підвищенню якості та впливу розслідувань. Також, міжнародна співпраця є важливим фактором для розвитку журналістських розслідувань в Україні. Обмін досвідом, технологічна підтримка та фінансування з закордонних джерел можуть сприяти розвитку професійних навичок та впровадженню міжнародних стандартів журналістської діяльності.

Якщо звернути увагу на історію цього жанру, можна побачити, що будь-які події в різний час розташування, не можуть знищити поняття журналістського розслідування. Показовим є феномен “Барбара Стрейзанд”, що набув поширення після події 2003 року, коли Барбра Стрейзанд звернулася до суду з вимогою стягнути з фотографа Кеннета Адельмана та сайту Pictoria.com 50 мільйонів доларів США, бо фотографія її будинку була доступна серед понад 12 200 інших фотографій узбережжя Каліфорнії. Адельман стверджував, що сфотографував будинок поряд з іншими будинками на узбережжі в межах проєкту California Coastal Records Project, що вивчає ерозію узбережжя з дозволу та на замовлення уряду. До того, як адвокати Стрейзанд подали судовий позов, фотографію було завантажено з сайту проєкту лише 6 разів - з них два скачування були зроблені самими адвокатами [55]. 10 травня 2004 року суд відхилив вимоги Стрейзанд і зажадав, щоб Стрейзанд компенсувала судові витрати Адельмана в розмірі 154 тисяч доларів. Пізніше журналіст Пол Роджерс помітив, що внаслідок

поширення інформації про позов фотографія будинку Стрейзанд стала дуже популярною в інтернеті. Зокрема, через місяць після подачі позову до суду зображення було переглянуто більш ніж 420 тисячами відвідувачів[54]. Адельман заявив, що інформація про судовий позов привернула до його вебсайту увагу понад мільйона відвідувачів, а фотографію використовувало у своєму фотоархіві інформаційне агентство Associated Press, і це, своєю чергою, призвело до її передруку безліччю газет по всій планеті [43]. Тож, ймовірно, усі спроби перешкоджання журналістській діяльності будуть викликати тільки зворотний ефект.

Ймовірно, що відповідно до того, як буде змінюватись технічний розвиток для засобів масової інформації, буде і мінятись підхід в жанрі журналістського розслідування та форми його подання. Якщо зараз технічні умови надають можливість авторам оформлювати свої роботи в зручних їм варіаціях, то в подальшому розвитку формат буде мінятись, а жанр залишатись у вжитку.

Журналістське розслідування як важлива система в журналістиці буде виконувати ще більш цінну роль в понятті висвітлення інформації та взагалі соціального життя. Вже зараз журналістське розслідування в Україні набирає обертів: цей жанр транслюють на головних каналах країни, в різних форматах. Його використовують і в регіонах, що показує звичність до цього жанру та зацікавленість громадян в ньому. Надалі така тенденція буде лише глибше проявлятись, адже в демократичному суспільстві журналістське розслідування посідає важливу позицію. В Україні свобода слова в теперішніх реаліях стає цільною, а журналістське розслідування як жанр видозмінюється та набуває більшого значення.

Термін “журналістика - 4 влада” надалі все більше виступатиме та буде проявлятись в демократичних країнах, адже можливість вільно проводити правдиві журналістські розслідування в результаті дає аудиторію, яка є обізнана, перейняла аналізаторські здібності та довіряє журналістам.

Журналіст в такому розкладі подій отримує особливу владу та може націлювати аудиторію на певні рішення та впливати на ситуацію в країні.

В Україні ця тенденція вже проявляється - з початку війни в Україні подача журналістських робіт змінилась, а довіра до головних, а також до незалежних прозорих ЗМІ, збільшилась. Роль ЗМІ разом з розслідуваннями підвищилась - лише вона довгий час впливала на сприйняття подій в країні, а також могла разом з реальною владою контролювати соціальні настрої та цілісно інформувати громадян. Висвітлення реальності в правдивому ключі - те, чого прагнуть журналісти в Україні та їх аудиторія зараз. Яскравим прикладом цього є телемарафон “Єдині новини”, що об’єднав в собі всі головні канали інформування населення 24 лютого 2022 року в один та направив всі ресурси для підготовки правдивих матеріалів.

Надалі, ймовірно, проблематика підготовки журналістських розслідувань може також змінитись: світові тенденції розвитку журналістики та політичних настроїв, наділивши більшу увагу безпеці та прозорості роботи журналіста, можуть на глобальному рівні створити заходи задля урівноваження цих питань. Це може бути зміна міжнародних стандартів, законів в конкретних окремих країнах. Якщо така перспектива підтвердиться, це значно вплине на журналістику та журналістські розслідування в Україні.

Там, де є демократія, буде існувати чистий жанр журналістського розслідування та професіонали в журналістській діяльності. Тому основні зміни, які провокують позитивний вплив на журналістику та журналістські розслідування - це зміни до повної демократії. В демократичному суспільстві проблема заангажованості та замовних розслідувань немає місця, а тому і потреби журналіста займати якусь окрему позицію та виконувати неякісні матеріали задля безпеки та заробітку також не буде.

Звісно, в ідеалі не можна повністю позбутись проблем у підготовці та створенні матеріалів для журналістських розслідувань, але їх мінімізація цілком можлива та передбачувана, адже механізм створення якісної

журналістики в Україні вже запущений. Це справа часу та подій, які впливають на діяльність журналістів.

Журналістські розслідування в Україні вже зараз стоять на відправній точці неповернення - журналісти працюють на якісь. Навіть в умовах інформаційної війни з Росією, аналітичний підхід українських журналістів, не знижує свою якість, а навпаки - прокачує свою роботу. Далі ці навички та досвід ЗМІ виведе журналістику України на новий рівень - світовий.

Тому, перспективи журналістських розслідувань в Україні є більш ніж вагомими. Технічні, історичні зміни показують, що жанр журналістського розслідування буде завжди існувати, змінюючи формат викладу. В Україні вже прослідковуються позитивні зміни в якості журналістики, які надалі будуть лише розвиватись. Якщо на світовому рівні будуть зміни, що вплинуть на журналістику, вони одразу відобразяться на журналістиці в Україні, а також журналістських розслідуваннях зокрема. З розвитком та укоріненням демократії та її особливостей, буде змінюватись журналістика та журналістські розслідування. Навіть якщо повністю не уникнути проблематики в створенні журналістських розслідувань, її мінімізація цілком можлива в сучасних реаліях.

Отже, задля передбачення можливих проблем у підготовці журналістських розслідуваннях, слід звернути увагу на закони, які регулюють діяльність та захист прав журналіста. Важливо націлити увагу журналіста на підготовку своїх матеріалів для розслідування - перевірка та аналіз інформації має бути ключовими для розслідування. У сучасних реаліях важливо адаптувати якомога більше відкритих ресурсів під свої потреби - журналіст має використовувати їх максимально та виділяти для себе. Журналіст повинен використовувати своє право на нерозкриття джерел інформації та працювати з небезпечними темами не самотужки. І в питаннях підготовки безпеки під час роботи, журналіст має самостійно дбати про неї.

А для безпечної роботи журналіста в сучасних реаліях пропонується комплексний ряд заходів: виокремлення проблематики в журналістиці і

журналістських розслідуваннях зокрема; її аналіз; аналіз законів, що впливають на роботу журналіста; видозміна правової системи відносно журналіста; створення органу, який незалежно буде виконувати захисну функцію; оновлення програми підготовки спеціалістів у сфері журналістики; надання можливості охорони журналістам, які готують журналістські розслідування; вплив на соціум та його сприйняття журналіста в цілому.

В перспективі існування журналістських розслідувань - їх розвиток разом з відношенням до журналістики. Цілісний жанр журналістського розслідування буде більш проявлятися, в разі подальшого становлення демократії в країні. Проблематика, яку передбачає підготовка журналістських розслідувань, може бути мінімізована, якщо Україна продовжить рухатись в обраному в журналістиці напрямку. Журналісти будуть продовжувати працювати на якість, що в результаті відобразить журналістику в країні як “четверту владу”.

РОЗДІЛ 3. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ДО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОДУКТУ “ЖУРНАЛІСТСЬКЕ РОЗСЛІДУВАННЯ, ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ OSINT”

Опис загальної концепції інформаційного продукту, який створено за допомогою методу OSINT: військове журналістське розслідування. Вийшло у публічний вимір у декількох варіантах:

1. Печатна книга обсягом 86 сторінок;
2. Електронне видання у форматі pdf обсягом 86 сторінок;
3. Електронна версія на веб-сайті molfar.global.

Обґрунтування актуальності створення інформаційного продукту:

27 лютого 2022 року східна частина Київської області (зі сторони Білорусі) потрапила під повну окупацію. Вже тоді на території області була повністю відсутнє постачання електрики, газу та води, зруйнована дорожня інфраструктура. Російські військові до березня 2022 року не давали згоду на зелені коридори. З численних спроб спрацювало лише декілька. 2 квітня, коли усю Київську область звільнили від російських військових, увесь світ побачив масовість звірств та геноцид над українською нацією.

Було більше десяти масових поховань у тому числі два великих були в Бучі. Там колишній працівник комунального підприємства вмовив російських військових, щоб йому дозволили збирати тіла вбитих. Російські військові змушували мирних мешканців носити білі пов'язки, забороняли лишати подвір'я будинків. Тримали у заручниках людей багатоквартирних будівель. Солдати гвалтували дітей, жінок будь-якого віку. Були випадки сексуального насильства неповнолітніх дітей на очах у батьків. Понад 1500 тіл мирних мешканців було знайдено у Київській області після деокупації.

У квітні, коли російські військові почали ганебно покидати територію Київської області, випадки мародерства доходили до абсурду. Трафік вкраденого майна був ідентифікований через територію Білорусі. Військові злочини не мають терміну дії. Завдяки розслідуванню, кожного з військовослужбовця буде знайдено та покарано, що застережить коїти подібні злочини у майбутньому.

Обґрунтування унікальності інформаційного продукту.

Це перше українське розслідування військових злочинців такого масштабу. В його ході використовувались методики OSINT, описані у другому розділі.

Цінність розслідування та його унікальність підкреслюється тим фактом, що роботу зроблено на замовлення незалежної української громадської організації “Офіс Трансформації”. Роботу фахівців оплачено коштом благодійних пожертв, що збирає “Офіс Трансформації”. Це незалежна громадська організація, що створює експертні проекти, робить розслідування та впроваджує продукти для керування містом і соціального розвитку громадян. Мета організації - підвищення ефективності українського суспільства. Фінансування ГО відбувається громадою. Засновник і голова ГО - Максим Бахматов, Радник Київського міського голови (2019-2020), керівний партнер інноваційного парку UNIT.City (2016-2019), Голова правління корпоративного акселератора Radar Tech (2016-2019), гендиректор ВДНГ (2015-2017). Усі їх розслідування створюються з використанням відкритих даних.

Виконавцем розслідування виступила OSINT-спільнота Molfar, де я працював аналітиком. Molfar - це OSINT спільнота, яка об'єднує 250 професіоналів, що займаються військовою розвідкою, факт-чеками, пошуком інформації та аналітикою. Первісна діяльність базувалась на дослідженнях ринку, компаній та персоналій, але була суттєво розширена в умовах повномасштабної війни. На момент виходу розслідування Molfar вже ідентифікував 700+ російських військових злочинців, провів 1000+ розслідувань та поширив 1000+ сторінок військової аналітики.

При створенні інформаційних продуктів я використовував досвід, набутий на попередніх проєктах, а також результати проведених досліджень та аналізів. Особливу увагу звертаю на розуміння задачі, яку необхідно вирішити через інформаційний продукт, а також кращих практик в підході до створення таких продуктів.

Аналіз цільової аудиторії інформаційного продукту.

Основна аудиторія - українці, які донатили на розслідування, учасники спільнот “Офіс Трансформації” та Molfar.

Портрет цільової аудиторії:

Вікова група	Стать	Місце проживання	Професія	Очікування
18-24	М, Ж	Великі міста	Студент	Якісний контент
25-34	М, Ж	Великі міста	Молодший робітник,	Використання для аналізу та звітів

			менеджер	
35-44	М, Ж	Великі міста	Власники бізнесу	Вплив на суспільство

Для того, щоб створити зручний та приємний для користування продукт, я використовував інформацію, отриману в результаті опитування. Зокрема, у моїй розробці я звернув увагу на те, що користувачі моєї аудиторії бажають мати зручний доступ до інформації, різноманітні формати, а також зрозуміли маркери впливу розслідування на суспільство. Отже, концепція продукту узгоджується з запитамі цільової аудиторії, оскільки її розробка базується на потребах та очікуваннях користувачів. Я використовував соціологічні методи, щоб забезпечити зручність та зрозумілість мого продукту для користувачів.

Втім, окрім основної аудиторії розслідування може бути цікавим або корисним у декількох вимірах. Прикладами можуть бути:

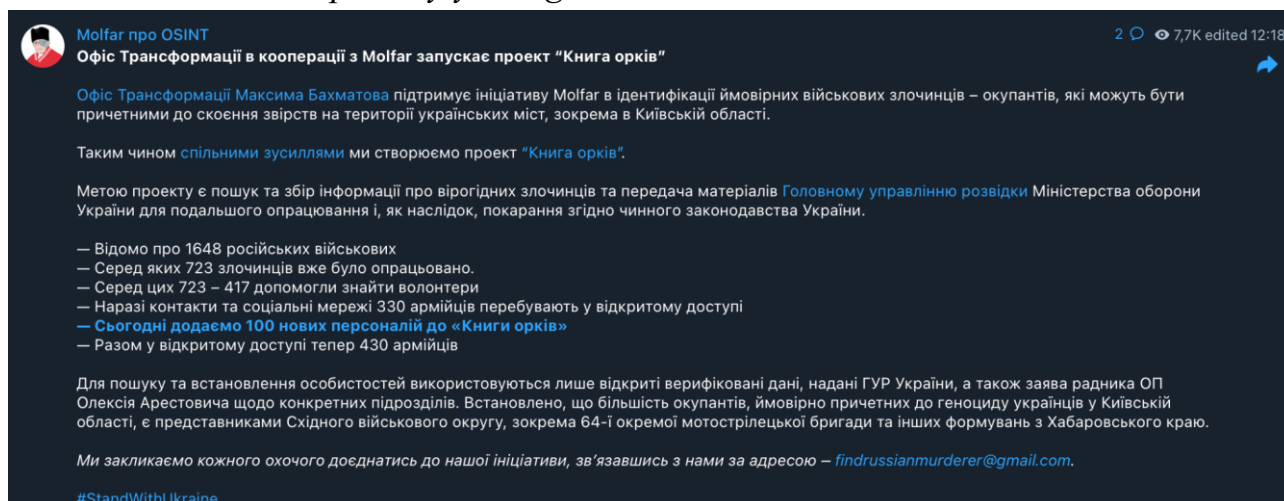
- юридичний вимір, адже матеріали розслідування можуть бути передані для опрацювання у суд Гааги;
- суспільно-значущий вимір, адже розслідування відстоює національний інтерес українців та буде цінним як для тих, хто постраждав від війни
- історичний вимір, адже задокументовані матеріали з розслідування будуть актуальними під час вивчення російсько-української війни.

Аналіз каналів поширення інформаційного продукту.

Продукт має розгалужену сітку каналів поширення, яка містить в собі соціальні мережі, веб-сайт, ЗМІ, офлайн-презентацію, онлайн та печатне видання.

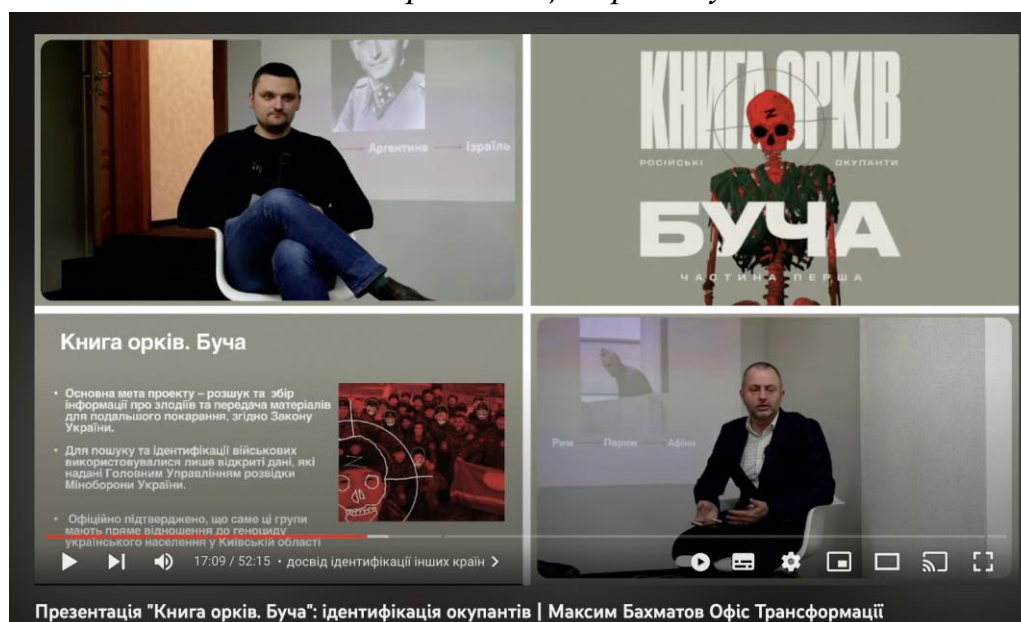
1. Соціальні мережі - основною метою було привернути увагу до розслідування. Найбільше розповсюдження відбулось у месенджері Telegram, який став феноменом, адже після повномасштабного вторгнення це один з основних каналів поширення новин для українців. Одна з переваг - швидкість розповсюдження контенту. Для більшого залучення аудиторії ми публікували розслідування у Telegram частинами - це допомагало втримати інтерес аудиторії, адже розслідування тривало кілька місяців. Також розповсюдженню сприяв мережевий ефект, адже розслідування було резонансним на той момент, тож новину про нього опублікувало багато інших новинних Telegram-каналів з аудиторією від 5 тисяч до мільйона підписників. Усі новини з Telegram дублювались в Instagram та Facebook. Також важливим каналом поширення був YouTube, де пройшла трансляція презентації книги у Києві. Адреса телеграм-каналу: https://t.me/molfar_global.

Рис 1. Анонс проєкту у Telegram

2. Веб-сайт. На сайті було створено окремий розділ, де публікувались результати розслідування. Посилання з соціальних мереж вели саме на сайт. Сайт має українську та англійську версії - для більшого розповсюдження інформації на заході. ЗМІ. Ряд українських та західних ЗМІ опублікували новину, про те, що українські розслідувачі збирають дані про військові злочини в Бучі. Деякі з українських ЗМІ, наприклад "Хмарочос", навіть залишили реквізити, по яким можна було підтримати розслідування.
3. Печатне видання та видання у pdf форматі. Для більшого розповсюдження фінальна версія розслідування вийшла у pdf форматі обсягом 86 сторінок. Також було надруковано 20 примірників, які було передано тим людям, які найбільше фінансово підтримали розслідування.

Рис 2. Презентація проєкту для ЗМІ

Презентація "Книга орків. Буча": ідентифікація окупантів | Максим Бахматов Офіс Трансформації

Аналіз ресурсних витрат на створення інформаційного продукту.

Робота над розслідуванням йшла у декілька етапів та тривала три місяці, два з яких - безпосередньо робота над розслідуванням, третій місяць - робота над розповсюдженням по різних каналах.

Основний персонал - 8 працівників та 5 волонтерів.

1. Команда аналітиків-розслідувачів – чотири людини та один менеджер, які працювали по 8 годин в день протягом місяця.
2. Команда маркетингу – три людини, які в середньому працювали по чотири години протягом місяця
3. Соціальна вагомість розслідування дала змогу долучити людей небайдужих людей, з яких відібрана команда волонтерів – 5 людей, що добровільно працювали на постійній основі.

Додатковий персонал, що долучався під конкретні задачі:

1. Веб-розробник, який розробив інтерфейс для web-версії розслідування.
2. Дизайнер-верстальник, який розробив pdf-версію розслідування, готову для печаті.

Приміщення та споруди: оренда офісного приміщення – 6 тис. грн за одне робоче місце. До основної команди входить 8 працівників, тож це 48 тис грн за місяць, але через воєнний стан всі спеціалісти працювали віддалено, тож ми не враховуємо ці витрати.

Бюджет: основне фінансування проекту здійснено шляхом збору благодійних пожертв обсягом 150 тис грн. Основні витратні частини це компенсація для працівників. Середня зарплата аналітика-розслідувача або маркетолога - \$750. Менеджера - \$1500. Місячний бюджет = зарплата менеджера, чотирьох аналітиків, послуги технічного спеціаліста, трьох маркетологів на пів ставки, що разом виходить приблизно \$6000 або 240 тис. грн за курсом 40 грн = \$1.

Потреби у ресурсах за умови серійного виробництва:

Збільшення обсягу виробництва напряму корелює з кількістю задіяного штату. Приблизна собівартість одного повномасштабного розслідування з повноцінною рекламною кампанією - \$6000. При серійному виробництві, головною потребою є мінімізація витрат на виробництво та підвищення продуктивності робітників. Однією з ключових потреб ресурсів є автоматичне вирішення рутинних здібностей виробничого процесу, щоб зменшити кількість ручних операцій. Орієнтовний бюджет на програмне забезпечення, що пришвидшує роботу - \$1000.

Опис основних етапів створення інформаційного продукту.

Поставлене завдання: розшук та збір інформації про злочинів, що коїли військові злочини проти України та передача матеріалів для подальшого покарання, згідно Закону України. Для пошуку та ідентифікації військових були взяті в опрацювання лише верифіковані відкриті дані, які надані Головним Управлінням розвідки Міноборони України. Офіційно підтверджено, що саме ці групи мають пряме відношення до геноциду українського населення у Київській області.

Процес роботи: встановлено, що більшість окупантів є представниками Східного військового округу, зокрема 64-ї окремої мотострілецької бригади та інших з'єднань з Хабаровського краю. Згідно з інформацією від Головного Управління розвідки Міноборони України у 64-й окремій мотострілецькій бригаді було близько 1500 осіб. За мету поставлено ідентифікувати максимально можливу кількість осіб. При завершенні пошуку злочинців, усі матеріали передаються Головному управлінню розвідки Міністерства оборони України у вигляді розгорнутого переліку в розрізі міст України. Мольфар та Офіс Трансформації продовжує свою роботу по інших регіонах України.

Відправною точкою розслідування був список осіб від ГУР, який містив ПІБ, звання, дату народження та паспортні дані осіб з російського військового об'єднання, що заходило в Бучу. За допомогою методу OSINT аналітики провели розслідуючу роботу по соціальних мережах, базах даних та реєстрах. За допомогою цього вийшло встановити додаткові дані про 1200 з 1500 осіб. Додаткові дані містять адреси проживання, контакти (телефон, електронна пошта, соціальні мережі), фотографії і т.д. Усі зібрані дані архівовані і можуть бути використані для подальшої обробки.

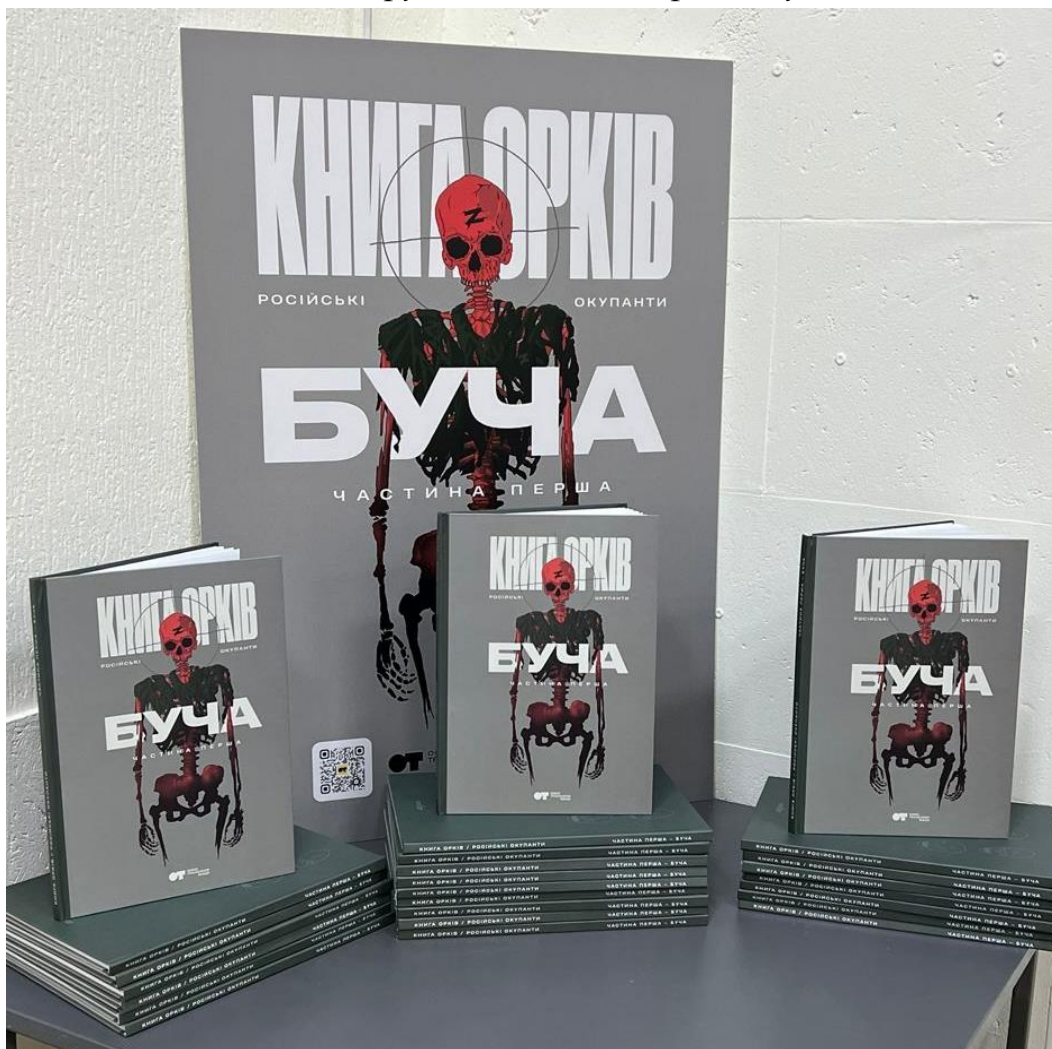
Далі, було проведено етап розповсюдження, який включає етап анонсу (часткова публікація матеріалів для привернення уваги до проєкту) та безпосередньо публікація проєкту (презентація для ЗМІ, видання друкованої версії, публікація повної веб-версії). Друковану версію створено у програмі Adobe InDesign, веб-версію розроблено за допомогою сайтбілдери Webflow.

Інформація про опублікування продукту:

Веб-версія розслідування доступна на веб-сайті OSINT-агенції Molfar за URL: rgtr.molfar.global. Друковану версію можна було придбати, ставши патроном ГО “Офіс Трансформації” від 20 доларів.

Електронна версія друкованого видання є у вільному доступі за URL: <https://transformation.org.ua/blog/rozsliduvannja-blog/prezentatsiia-knyha-orkiv-bucha>.

Рис 3. Друковане видання розслідування.

ВИСНОВКИ

Журналістське розслідування - суспільно вагомий та небезпечний жанр. На меті журналіста лежить не тільки донесення правдивої інформації, а й отримання справедливості в результаті своєї роботи. Існує декілька видів журналістських розслідувань: навколо певної події, навколо пригод, журнального типу, дослідницьке розслідування, розслідування-портрет, розслідування-есе. Вони існують як разом, так і в поєднанні. Журналіст, який має ціль займатись журналістикою розслідувань, має слідувати правилам журналістської етики, законодавству та переймати досвід колег з країн, в яких високо розвинена журналістська діяльність.

Для підготовки журналістських розслідувань виокремлюють основні методи підготовки матеріалів: спостереження, опитування аудиторії та визначення загальної обізнаності в проблемі, вивчення основних документів, аналіз та порівняння, узагальнення, синтез. На практиці вони працюють як в поєднанні, так і самостійно. Також є декілька видів журналістських розслідувань: навколо певної події, навколо пригод, журнального типу, дослідницьке розслідування, розслідування-портрет, розслідування-есе.

В процесі дослідження було виявлено, що метод OSINT відкриває безліч можливостей для журналістів у зборі інформації з різних джерел, включаючи веб-сайти, соціальні мережі, бази даних, документи та інші відкриті ресурси. Цей метод дозволяє журналістам отримати доступ до інформації, яка раніше була недоступною або складно доступною.

Один з головних переваг методу OSINT полягає в його ефективності та доступності. Він дозволяє журналістам швидко знаходити та аналізувати великий обсяг інформації, що допомагає розкривати складні теми та виявляти факти, які можуть бути важливими для громадськості.

Майбутнє журналістських розслідувань за допомогою OSINT - дуже перспективне. За допомогою розширеного пошуку, обробки реєстрів, аналізу соціальних мереж, вебсайтів, фотографій та їх метаданих можливо провести повноцінне розслідування на будь-яку тематику. З новими технічними інструментами та методами журналісти зможуть розкривати історії, які в іншому випадку могли б залишитися прихованими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глушко О. К. Журналістське розслідування: історія, теорія, практика. – К., 2006. – 144 с.
2. Мурікан Ж. Журналістське розслідування: 2001. 74 с.
3. Нікітіна Н. В. Специфіка журналістського розслідування: основи жанру й методу.
4. Рендал Д. “Універсальний журналіст”: 1996. 342 с.
5. Беата Бель, Олександр Бурмагін, Томаш Патора, Олег Хоменок / Посібник з журналістських розслідувань. Теорія та практика /. — К., 2013. 190 с.
6. Журналістське розслідування: посібник / Ін-т масової інформації. — К. : Інститут масової інформації, 2006.
7. Телевізійне журналістське розслідування – знаряддя боротьби з корупцією (на регіональному та національному рівні) // Матеріали з польсько-українського семінару. – Київ-Запоріжжя-Варшава, 2006.
8. Кодекс етики українського журналіста - редакція затверджена 12 грудня 2013 року.
9. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів: Закон України від 08.07.2022 № 2382-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.10.2022).
10. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення 11.10.2022).
11. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України 2782-XII, редакція від 12.06.2022, підстава - 2265-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12#Text> (дата звернення 15.10.2022).

12. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України 539/97-ВР, редакція від 16.07.2019, підстава - 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/539/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.10.2022).
13. Про телебачення і радіомовлення: Закон України 3759-XII, редакція від 07.10.2022, підстава - 2310-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12> (дата звернення 15.10.2022)
14. Про інформаційні агентства: Закон України 74/95-ВР, редакція від 01.01.2022, підстава - 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.10.2022).
15. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення 11.10.2022).
16. 16 вересня 2000-го викрали журналіста Георгія Гонгадзе. "Українська правда" відновлює події останніх місяців, днів і годин його життя. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2020/09/16/7266526/> (дата звернення 10.10.2022).
17. Віолетта Орлова "Зірки-зрадники"/ УНІАН-life. URL: <https://www.unian.ua/lite/stars/zirki-zradniki-hto-z-ukrajinskih-znamenitostey-vidhrestivsyia-vid-viyni-amp-11818899.html> (дата звернення 11.10.2022).
18. Дрогобич 101/1: Чому трапився обвал будинку? | Фільм-розслідування Суспільного. URL: <https://youtu.be/HwA86yvzKEY> (дата звернення 11.10.2022).
19. МФЖ: У 2021 році 45 журналістів убито і 365 перебувають у в'язницях. URL: <https://nsju.org/bezpeka/mfzh-u-2021-roczy-45-zhurnalistiv-ubyto-i-365-perebuvaют-u-vyaznyczyah/> (дата звернення 15.10.2022)

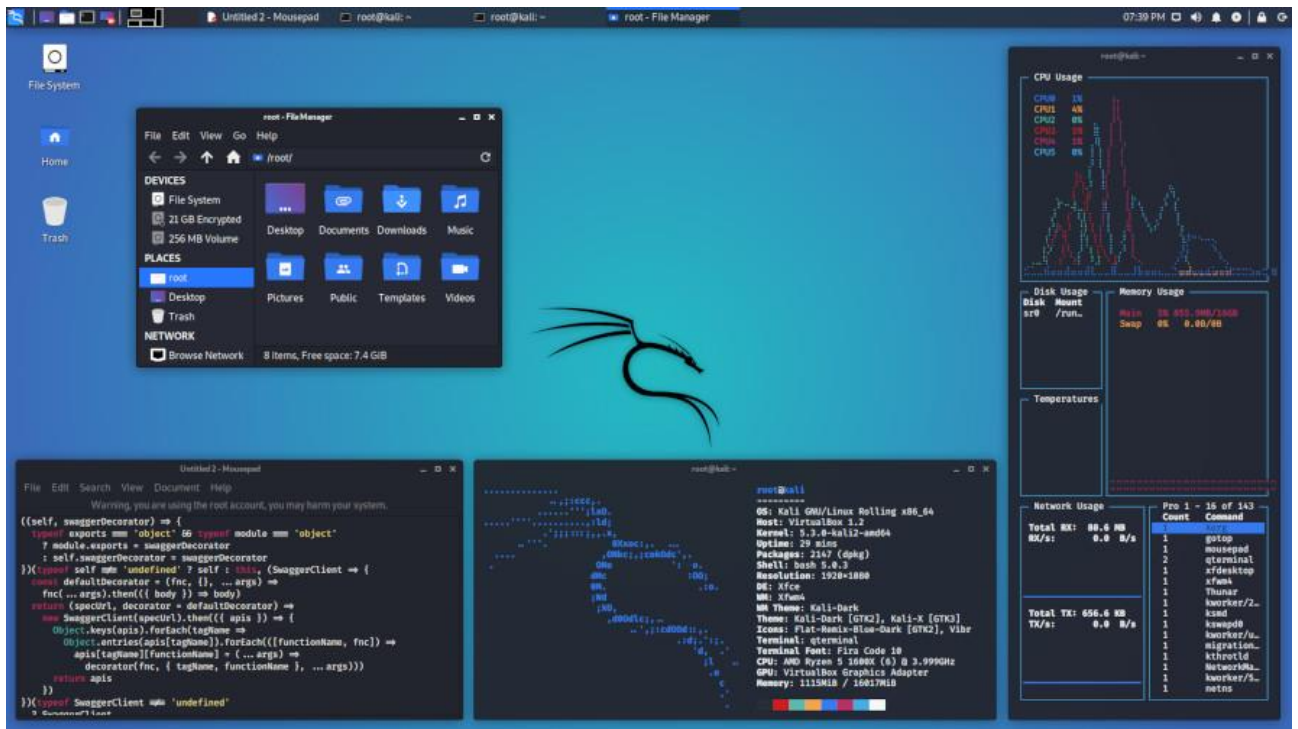
20. НЕПРАВОВІ РИЗИКИ ТА БЕЗПЕКА ЖУРНАЛІСТІВ-РОЗСЛІДУВАЧІВ/ Детектор медіа. URL: <https://video.detector.media/lessons/nepravovi-ryzyky-ta-bezpeka-zhurnalistiv-rozsliduvachiv-i17> (дата звернення 15.10.2022)
21. Секрети Бандери. Частина - 1. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZBhpFofYGPs> (дата звернення: 12.10.2022)
22. Серія публікацій про “Межигір’я”. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2010/04/17/4941683/>
<https://www.pravda.com.ua/articles/2010/04/19/4946080/> (дата звернення: 12.10.2022)
23. Справа Гандзюк. 96 днів пекла за 5 тисяч доларів. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2021/08/4/7302708/> (дата звернення: 11.10.2022)
24. Таємний агент. Новий канал. URL: <https://agent.novy.tv/ua/pro-proekt/> (дата звернення: 12.10.2022)
25. “Убивство Павла”. Розслідування гибелі журналіста Шеремета . URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MA6OsF10Fa0> (дата звернення: 12.10.2022)
26. Хвиля – історія лікарки, що загинула, рятуючи пацієнтів | Фільм-розслідування Суспільного. URL: <https://youtu.be/31fbTqFDBeE> (дата звернення: 11.10.2022)
27. Чому у справі про "вишки Бойка" не фігурує сам Юрій Бойко? Deutsche Welle. URL: <https://p.dw.com/p/2uGdR> (дата звернення 11.10.2022)
28. Dan Noyes. Raising Hell: A Citizens Guide to the Fine Art of Investigation//Center for Investigative Reporting. 18 с.
29. De Burgh, Hugo. Investigative Journalism: Context and Practice. New York: Routledge, 2000. 328 с.

30. Jay G. Blumler, Michael Gurevitch. The Crisis of Public Communication. – London and New York: Routledge, 1995. 237 с.
31. Super Wizjer. Tvn: 2006
32. Antonivskyi Bridge damage: how Russian propaganda collapsed. URL: <https://www.molfar.global/blog/antonivskyi-bridge-damage-how-russian-propaganda-collapsed> (дата звернення: 12.10.2022).
33. Bahamut, Pursuing a Cyber Espionage Actor in the Middle East/ Bellingcat. URL: <https://www.bellingcat.com/news/mena/2017/06/12/bahamut-pursuing-cyber-espionage-actor-middle-east/> (дата звернення: 13.10.2022).
34. Bellingcat. URL: <https://www.bellingcat.com> (дата звернення: 10.10.2022).
35. Clues to the Fate of Five Damaged Cultural Heritage Sites in Ukraine. Bellingcat. URL: <https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2022/06/07/clues-to-the-fate-of-five-damaged-cultural-heritage-sites-in-ukraine/> (дата звернення: 13.10.2022).
36. Deckhair TV. URL: <https://tv.deckchair.com/> (дата звернення: 15.10.2022).
37. Forbes. Streisand. URL: https://www.forbes.com/home/technology/2007/05/10/streisand-digg-web-tech-cx_ag_0511streisand.html?sh=252f26112b7c (дата звернення: 17.10.2022)
38. Flightradar24. URL: <http://flightradar24.com/> (дата звернення: 17.10.2022).
39. Google Earth Engine. URL: <https://earthengine.google.com/> (дата звернення: 17.10.2022).
40. Hospitals Bombed and Apartments Destroyed: Mapping Incidents of Civilian Harm in Ukraine. Bellingcat. URL: <https://www.bellingcat.com/news/2022/03/17/hospitals-bombed-and-apartments-destroyed-mapping-incidents-of-civilian-harm-in-ukraine/> (дата звернення: 15.10.2022).

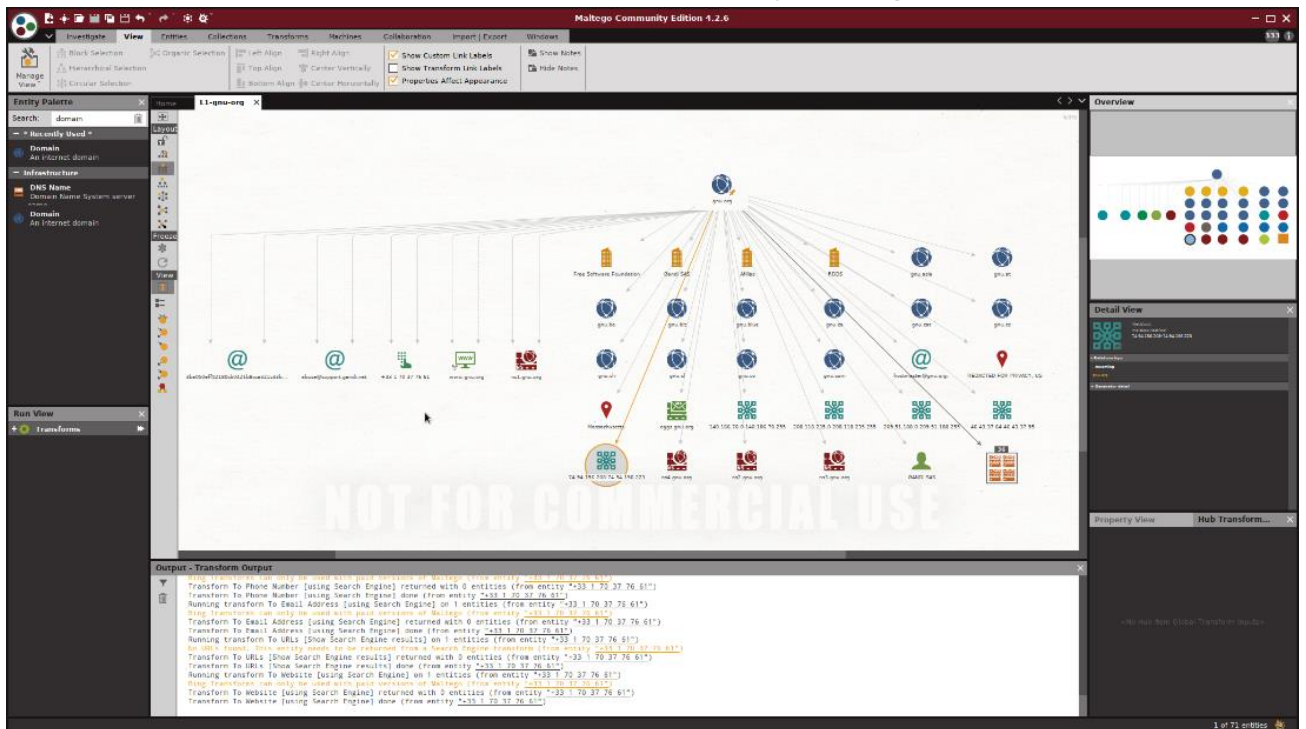
- 41.I Search From. URL: <http://isearchfrom.com/> (дата звернення: 17.10.2022).
- 42.Killers of journalists still get away with murder/ CPJ/ URL: <https://cpj.org/reports/2021/10/killers-of-journalists-still-get-away-with-murder/> (дата звернення: 15.10.2022).
- 43.MarineTraffic. URL: <https://www.marinetraffic.com/> (дата звернення: 17.10.2022).
- 44.Molfar. URL: <https://www.molfar.global/> (дата звернення: 10.10.2022)
- 45.Russia's Bucha 'Facts' Versus the Evidence. Bellingcat. URL: <https://www.bellingcat.com/news/2022/04/04/russias-bucha-facts-versus-the-evidence/> (дата звернення: 13.10.2022).
- 46.Spectator. URL: <https://app.spectator.earth/?&@0,0,2z> (дата звернення: 17.10.2022).
- 47.The Brazilian Candidate: The Studious Cover Identity of an Alleged Russian Spy. Bellingcat. URL: <https://www.bellingcat.com/news/americas/2022/06/16/the-brazilian-candidate-the-studious-cover-identity-of-an-alleged-russian-spy/> (дата звернення: 15.10.2022).
- 48.The Mercury News. Streisand's home becomes hit on Web. URL: <https://www.californiacoastline.org/news/sjmerc5.html> (дата звернення: 17.10.2022).
- 49.The Mercury News. URL: <https://www.californiacoastline.org/streisand/slapp-ruling-tentative.pdf>
- 50.WebArchive. URL: <http://archive.org/> (дата звернення: 17.10.2022).
51. Kali Linux. URL: <https://www.kali.org/get-kali/#kali-bare-metal> (дата звернення: 18.10.2022).

ДОДАТКИ.

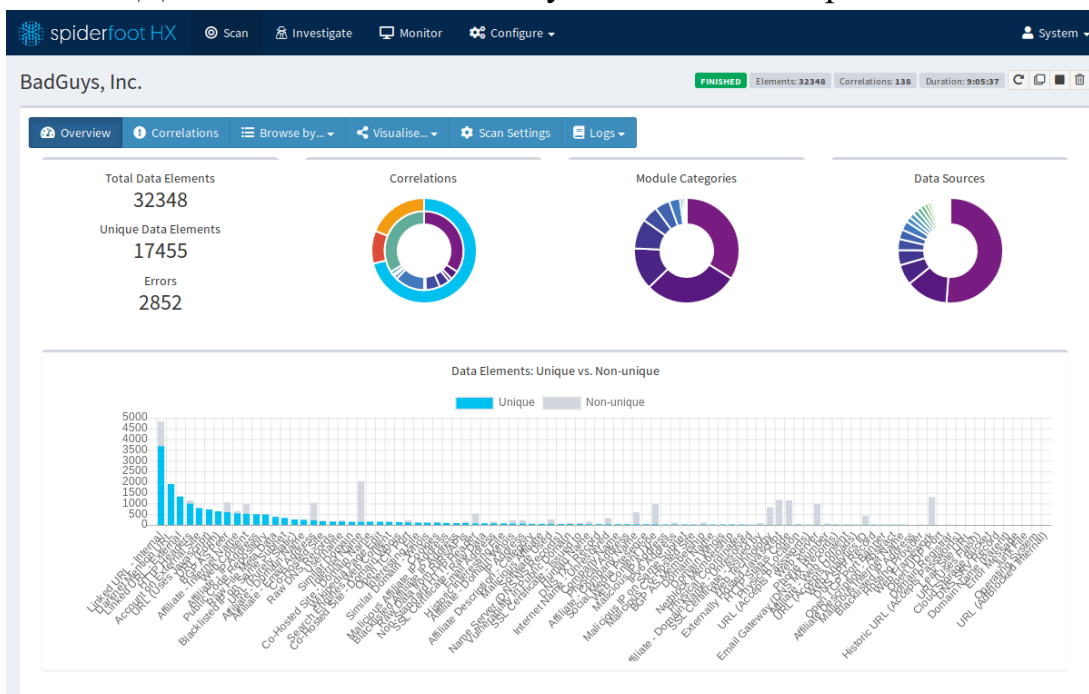
Додаток А. Робочий стіл Kali Linux.

Додаток Б. Робочий стіл у Maltego.

Додаток В. Аналіз домену за допомогою SpiderFoot

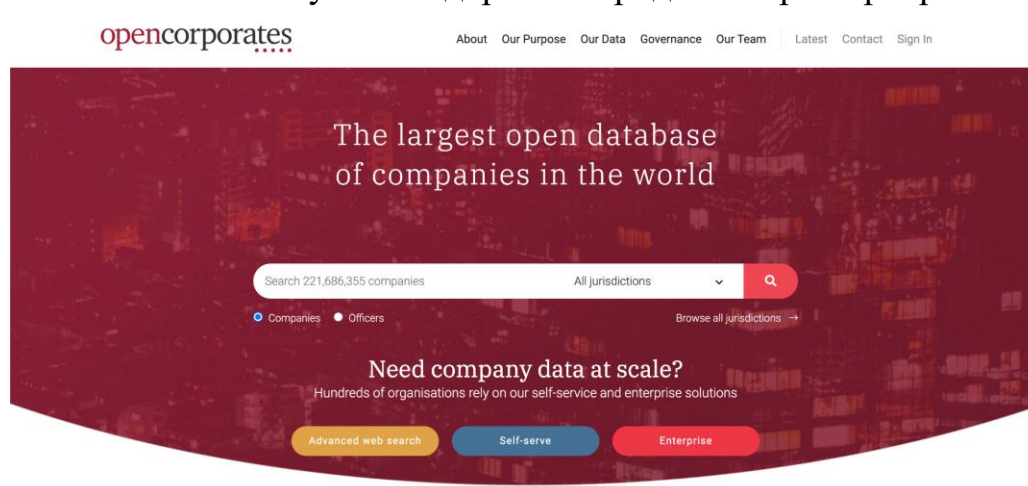

Додаток Г. Реєстр витікших даних з офшорів **OFFSHORE LEAKS DATABASE**

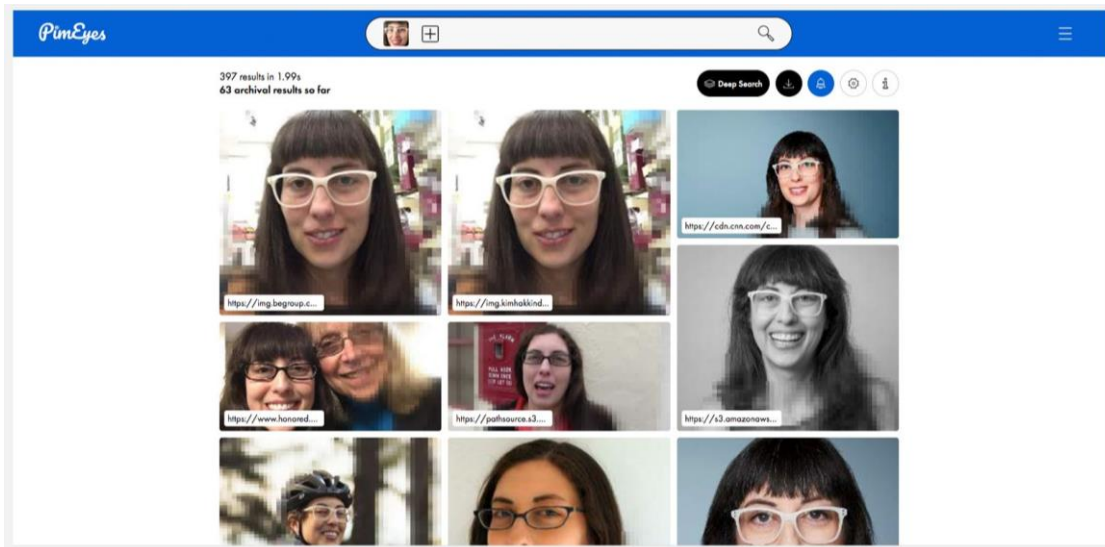
Find out who's behind more than **810,000** offshore companies, foundations and trusts from the **Pandora Papers**, **Paradise Papers**, **Bahamas Leaks**, **Panama Papers** and **Offshore Leaks** investigations.

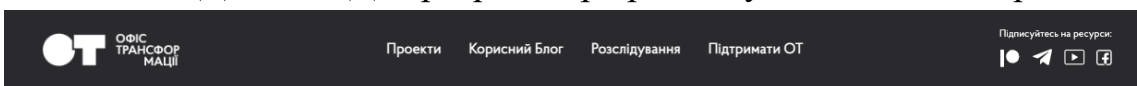
Додаток Г. Найбільший у світі відкритий юридичний реєстр OpenCorporates

Додаток Г. Робочий стіл сервісу для пошуку за обличчям PimEyes

Додаток Д. Пресреліз про розслідування “Книга Орків”

Головна / Корисний Блог / Презентація "Книга орків. Буча"

ПРЕЗЕНТАЦІЯ “КНИГА ОРКІВ. БУЧА”

Офіс Трансформації Максима Бахматова сумісно з Molnar, глобальним OSINT-ком'юніті, створив проект-книгу опису та ідентифікації російських загарбників-окупантів «Книга орків».

Основна мета проекту – розшук та збір інформації про злочинів та передача матеріалів для подальшого покарання, згідно Закону України.

Було ідентифіковано 1648 російських солдат, які перебували на території Київської області.

Для пошуку та ідентифікації військових використовувалися лише відкриті дані, які були надані Головним Управлінням розвідки Міністерства Оборони України. Встановлено, що більшість окупантів є представниками Східного військового округу, зокрема 64-ї окремої мотострілецької бригади та інших з'єднань з Хабаровського краю.

При завершенні пошуку злочинців, усі матеріали передаються Головному управлінню розвідки Міністерства оборони України у вигляді розгорнутого переліку в розрізі міст України.

Проект було презентовано 22 листопада 2022 року. Максим Бахматов, голова та засновник Офісу Трансформації, та Артем Старосек, CEO OSINT агентства Molnar, були спікерами на презентації.

Безкоштовну електронну версію можете переглянути за [посиланням](#)

Кожен бажачий може отримати друкований екземпляр «Книги орків. Буча».

Друковану версію можна отримати ставши нашим патроном на 20\$ або підвищити свій рівень на патреоні.

Що для цього треба зробити?

- Стати патроном на 20\$ або підвищити свій донат.
- Дочекатися особистого повідомлення про підтвердження вашого донату
- Заповнити отриману форму з необхідною інформацією для донату.

ТОП ПРОЕКТИ:

